

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40

THVBALCAIN,

S I V E,
DE MENSVRIS SACRIS
LIBER,

Tribus voluminibus distinctus.

DE CVBITO.
DE SATHO.
DE SICLO.

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPANENSI AVCTORE.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

EXHIBEMVS tibi, *studiosè Lector, non solum mensurarum, ponderum, ac
nummorum, quæ in sacris indicantur libris, certam expensamq; rationem, sed
earundem rerum elementa, & exa, quibus aliorum etiam auctorum, qui aliquid in
hoc genere scripsere, sententiam, & a estimatione tenere possis.*

ANTVERPIÆ

Excudebat Christophorus Plantinus Prototypographus
Regius: ad sacrorum Bibliorum Apparatum.

Anno M. D. LXXII.

THVBALCAIN.

S I V E,

DE MENSVRIS SACRIS

LIBER,

Tribus voluminibus distinctus.

DE CVBITO.

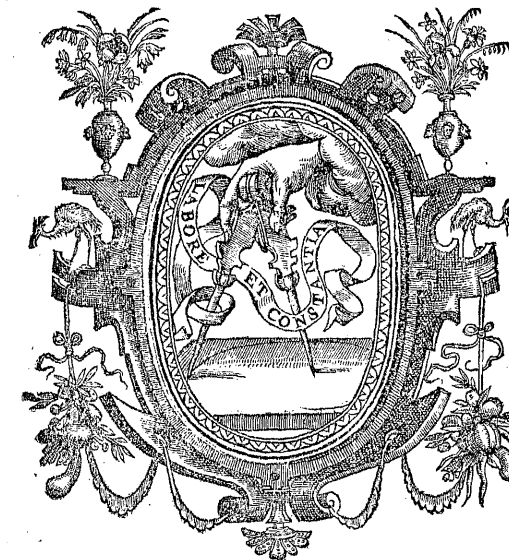
DE SATHO.

DE SICLO.

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI AVCTORE.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

*EXHIBEMVS tibi, studiose Lector, non solum mensurarum, ponderum, ac
nummorum, qua in sacris indicantur libris, certam expensamq; rationem, sed
earundem rerum elementa vera, quibus aliorum etiam auctorum, qui aliquid in
hoc genere scripsere, sententiam vera estimatione tenere possis.*

ANTVERPIÆ

Excudebat Christophorus Plantinus Prototypographus
Regius: ad sacrorum Bibliorum Apparatum.

Anno M. D. LXXII.

BENEDICTI ARIAE MONTANI
HISPALENSIS IN LIBRVM THVBAL-CAIN,
SIVE DE MENSVRIS, PRAEFATIO.

PTIMA sanè iam hominum esset conditio, si ex primo & integerrimo illo naturæ statu, in quo à Deo collocati erant, nunquam decidissent. Neq. enim infinitas animi curas quibus conficiuntur, perferrent: sed omnes pari conditione viuerent, ac veluti necessitudine coniuncti non tam sibi se, quam cæteris natos esse putarent, atque idè in perpetua quadam vitæ societate permanentes, amplissima, & iucundissima orbis terrarum habitatione equaliter fruerentur. Agnoscerent quippe eam à summo illo rerum omnium opifice sibi, ea lege, concessam esse, vt in ea singuli, vt par est, viuerent, & omnia ad publicum vsum referrent. atque ex his nullus omnino esset qui aliquid proprium, aut peculiare sibi vendicaret, iuxta illud: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omniq. volucri celi, & vniuersis quæ mouentur in terra, & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum. & factum est ita. Ea demùm beata hominum vita in hisce terris dici posset, nullisq. laboribus, curis, sollicitudinibus, suspitionibus, ac cæteris huiusmodi malis obnoxia esset. Natura enim optima ad viuendum dux, nulli vltra modum, & vltra quàm ratio postularet, aliquid concederet, atque eadem multiplicem rerum omnium copiam omnibus sua sponte suppeditaret, ac nemo esset, cui illa beneficia sua denegaret. Verum enimverò ex quo homines nefaria quadam audacia & temeritate eo fructus genere quod ne extremis quidem digitis attingere fas ipsis erat, & quod eos etiam in perpetua, ac debita obedientia retinere debuerat, nulla diuini præcepti habita ratione, vesci non dubitarunt, ac promde, per summum scelus diuinum etiam honorem affectarunt; illicè ardens illa rerum omnium occupandarum cupiditas in ipsorum mentibus insedit, atque aded excreuit, vt communem illum terrarum vsum equali portione hominibus concessum, impotenti, & insatiabili quodam animi ardore in priuatos vsus conuerterit, ac vi etiam adhibita, humiliores & imbecilliores oppræsserit, & que iure primæuo illo ac naturali omnium erant, ad nefarios homines, qui omnia per vim sibi licere putant, detorserit. Hinc manarunt immanissima illa & scèdissima vitiorum omnium monstra, quæ deinceps per totum terrarum orbem (heu malum) grassata sunt. de eo genere sunt: Fraudes, calumnie, oppressiones, inimicitie, rapina, & cætera huiusmodi mala, quæ non solum ipsis hominibus, verùm etiam cæteris rebus creatis, atque hominum causa productis, exitium sunt molita: sicut scriptum est, Dixit Dominus ad Noe, Finis vniuersæ carnis venit coram me, repleta est terra iniquitate à facie eorum, ego disperdam eos cum terra. Etenim Hebraico verbo H H A M A Z Z, pro quo Latini iniquitatem reddunt, omnia iniuriarum & fraudum genera, atque aded quidquid cum iniuria atque equitate pugnat, significatur. Usque adeo verò immanis hæc cupiditas inualuit, & ita altas in hominum mentibus radices egit, vt non nisi insigni quodam aliis benefaciendi desiderio, & charitate, ab hominum animis euelli possit. Atque idè inter cætera vitæ Christianæ testimonia hoc, vel omnium luculentissimum fuit, vt sobriè, iuste, piè & castè omnes vitam degerent, ac nemo priuati commodi cupiditate ductus suis rebus priuatim studeret, sed publicæ omnium utilitatis studio omnes tenerentur, & fraterno quodam amore communiter viuerent: sicut scriptum est, Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat, dicebat aliquid esse suum: sed erant illis omnia communia: diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

At verò inter eam primi illius & integerrimi humanæ vitæ status corruptionem, & spectatam hanc vitæ Christianæ in Dei Ecclesia perfectionem, mediis quidam rerum status à diuino consilio decretus, & institutus est, cuius ratione ad diuinæ voluntatis præceptum diligenter obseruata, hominum societas, atque aded ipsum hominum genus conseruaretur, sine ipsa verò omnino dirimeretur & periret: qui quidem status rerum à diuina illa lege ortum habuit, quæ videlicet, cautum est, ne dominia rerum sibi quisque plura adscriberet, quàm quæ proprio labore, industria, & studio, citra cuiuspiam iniuriam, assequi posset. Ita vt si de rerum vsu & possessione agendum sit, labor, hoc est, industria, studium & opera ius vnicuique statuat ad earum rerum consecutionem quæ sibi aut suis necessaria esse vnusquisque animaduerteret. Nemo verò ex desidia, otio, & segnitie, aliquid consequatur, ac multò etiam minus ex fraude & iniuria quidquam sibi adscribat: sicut scriptum est, In laboribus comedes ex terra cunctis diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et emisit Dominus Deus Adam de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua assumptus est. Ex hoc autem Dei instituto tum agricultura, omnium artium tutissima & innocentissima, si rectè exerceatur, tum reliquæ omnes artes, quæ ad fouendam hominum vitam excogitate sunt, prodierunt. Atque hinc nata sunt commercia, ne homines in otio ac desidia hebescerent & languerent, vtq. ipsi non tantum sibi, verùm etiam aliis consulere, ac sua opa & auxilio, inseruire cogerentur. atque ita mutuis subsidiis earum omnium rerum, quæ in terra gignuntur, vsus facilis comparari posset. Igitur ex illa diuini consilij sententia, qua Adam ex amœnissimo illo deliciarum horto, in quo sine labore omnibus rebus creatis fruebatur, ciectus est, omnes artes, quas industria, diligentia, ac studio consequi quilibet potest, effluerunt. hinc rerum & operarum communicatio emanauit: perpetuo enim vigeat summi legislatoris edictum, quo decernebatur, ne quis his rebus quas terra sponte sua producebat, illegitimè frueretur, sed vt ex his vnusquisque vt decebat, tantum sibi sumeret, quantum necessitas ipsius postularet. Hinc pendet etiam omnis illa iustitiæ pars, quæ commutatiua dicitur: hinc illud frequens sacræ scripturæ dictum, vt qui ad nullam rem laborat, is

AVCTOR LECTORI.

FREQVENS à nobis in hoc libro mentio fit quorundam voluminum, ex quibus bona pars rerum, quæ hic differuntur, collecta est: quorum quia non ita magna copia apud nostros reperiri potest, accedere forsitan possit, vt non etiam certa notitia Latinis hominibus constet: quam ob rem operæ precium facturi videbamur, si eorum nomina, quæ hic passim citantur, Hebraicis & Latinis conscripta literis, hoc in loco proponeremus; argumentis etiam indicatis, de quibus in vnquoque differitur volumine. Pertinent autem hæc omnia præter septem postrema nomina ad librum traditionum antiquarum, cuius præceptis & institutis, atque explanationibus Scriba olim ad Synagogam gubernandam utebantur. Hunc nos Venetiis repertum, perlegimus, non sine magna utilitate ad multorum in sacris libris locorum explanationem, vt in hoc & aliis nostris legendis scriptis non paritendo exemplo comperies.

כֵּלָיִם	CHELAIM	Significat Mixtiones. agitur in hoc volumine de mixturis rerum: vt vini cum aqua, olei cum melle.
שְׁבוּעָה	SEVCHAH	De iuramento & iurifurandi ratione omni.
גְּרוּבִים	GHARVIM	De Heterogeneis, alio genere rerum quæ non rectè ac legitime committeri possunt.
בְּרוֹת	BERVOTH	De munditiis: de rebus mundis & immundis, vel ex natura, vel ex contactu.
שְׁבִיעִית	SEBIGHITH	De septimo anno quietis agrorum.
נְזִיקִים	NEZIKIM	De nocuentis, damnis, detrimentis, factis & acceptis.
עֲרֻלָּה	GHARLAH	De præputio, id est, de rebus & personis prophanis.
יוֹמָה	IOMA	De diebus ac dierum obseruatione.
תְּמִיד	THAMID	De iugi & quotidiano sacrificio ac munere.
פֵּאָה	PEAH	De angulo, id est, de agri parte à messoribus prætermissa, & de spicis, &c.
חֹלִי	HHOLI siue HHALI	De placenta, id est, de libis sacris & eorum ratione.
זְזַנְהֶדְרִין	ZZANHHEDRIN	שֹׁדֵד עוֹר, de collegis iudicum & magistratibus religionis causa constitutis.
תְּרֻמָּה	THERVMAH	De separatione, id est, primitiarum ratione.
קְדוֹשִׁים	KEDOSSIM	De sanctis, id est, obligatis Deo, vel damnatis vel segregatis.
נְדִיבִים	NEDIBIM	De Spontaneis, id est, vltra & sponte oblati.
עֲדִיּוֹת	GHEDIYTH	De testimoniis & testibus.
נְזִיר	NEZIR	De Nazaræo, siue votis Nazaræorum.
עֲשָׂרִית	GHASRITH	De decima.
עֲשָׂרִית הַשְּׁנִי	GHASRITH HASENTI	De decima secunda.
יָדַיִם	IADAIM	De manibus, vbi multa de purificatione.
כִּכָּר	CHICHAR	De talento, vbi etiam multa de ponderibus.
שְׁקָלִים	SEKALIM	De Siclis, vbi latè differitur de ponderum ac monetarum vsu.
אֹהֶל־תְּכֵנִי	AHOLOTH	De Tabernaculis, id est, de obseruatione festi tabernaculorum.
חֲגִיגָה	HHAGIGAH	De festis & festorum obseruatione.
כְּתוּבֹת	CHETHVOTH	De nuptiis & matrimoniorum ratione.
בְּחֹרוֹת	BECHOROTH	De primogenitis.
עֲרֻיֹת	GHERVAIOTH	De turpitudine, hoc est, de illicitis & criminosis.

SUNT præterea libri alij, in quibus præter disputationes in libros Legis institutas, continentur etiam multa omnium generum argumenta, quos hoc in opere præcipuè citamus: ex his sunt.

בְּרֵאשִׁית	BERESSITH RABBAH	Genesis magna.
שְׁמוֹת	SEMOTH RABBAH	Exodus magna.
וַיִּקְרָא	VAIKRA RABBAH	Leuiticus magna.
בְּמִדְבַר	BAMIDBAR RABBAH	Numeri magnus liber.
דְּבָרִים	DEBARIM RABBAH	Deuteronomion magnum.
מִדְּרָשׁ	MIDRAS RABBAH	Homeliarium magnum.
גַּמְרָא	GAMRA	Liber Resolutionum.

neque etiam comedat. hinc illud: dignum esse operarium mercede sua, ac beatum esse eum, & bene cum eo actum iri qui manuum suarum labores comederit.

Cum verò illa, quam iam diximus, cupiditas ita hominum precordiis inhereret, ut ad malum ij semper proclives essent, & inuendissima illa vitæ societas priuati commodi ardore & immoderata concupiscentia dirimi capisset, necesse tandem fuit eam certis legibus, ac statutis coerceri: & quærendus fuit modus, quando homines ad beneficentiam & liberalitatem incitari nequirent, quo saltem à danno dando, iniuria inferenda, & plane ab omni maleficij genere detererentur & auerterentur, ac malorum omnium occasio ipsis eriperetur. Itaque non solum de singularum rerum naturis, functionibus, & proprietatibus, ne rerum multitudine & varietate homines deciperentur, qui cæpit, verum etiam ne quis re iure sibi debita fraudaretur, atque ita lederetur. Hinc igitur mensurarum & ponderum, atque omnis accipiendæ, reddendæque pecunie modus ac ratio emanauit, que quidem omnia ad eum usum sunt comparata, ut sanctum & inuiolabile, ac omnino indissolubile humanæ societatis & fidei vinculum permaneret. Mensurarum verò & ponderum usum antiquissimum esse, vel ipsius arca à Noë salutis causâ fabricatæ monumenta declarant. Illius enim non solum ipsa structura, certis modis & formis ex diuino præcepto constitit: verum etiam certas ac præscriptas quasdam portiones rerum necessariarum tot animantium generibus, quot in ea conclusa erant, admirabili quadam dispositione, pro loci ratione continuit. Ex his colligere ac certum habere possumus iam tunc temporis quo Thebal musica rationem, & Cain fabrilem artem tradebant, mensurarum, ponderumque rationes in usum fuisse. Neque enim ille artes, que certis formis ac figuris, & quibusdam præscriptis modis constant, imò que modos, mensuras, atque omnia instrumenta cæteris artibus parant, citra modorum, & ponderum præcognitam rationem ab ipsis, qui summi appellati sunt, earum magistris, tradi potuerunt. Est igitur extra controuersiam, ponderum, ac mensurarum inuentionem in corrupto, ac deprauato humanæ naturæ statu prorsus necessariam, & commutatiuæ (quam vocant) iustitiæ administram, atque omnium commerciorum arbitram æquissimam, à diuino consilio manare. At verò horum obseruationem sanctam, ac religiosam esse oportere, vel ex eo patet, quòd inter præcipua ac perpetua præcepta enumeratam, & summè commendatam videmus: imposita videlicet huius functionis veluti sacræ, cura ipsis Sacerdotibus, quibus post diuinos ritus & cultum, hoc etiam munus delatum est, sicut scriptum est, Sacerdotes autem super panes propositionis, & ad simila sacrificium, & ad lagana & azyma, & sartagine, & ad torrendum, & ad omne pondus atque mensuram. Iam verò quam graue, quam atrox, & Deo, & hominibus inuisum scelus sit ponderum & mensurarum deprauatio, utpote que fidem labefaciet, humanam societatem dirimat, atque sanctissimum illud ius naturæ violet, cuius patet, idque hæc diuina scripturæ verba declarant: Statera iusta, & ophi iustum, & batus iustus erit vobis. Ponderus & pondus, mensura, & mensura, vtrumque abominabile est apud Deum. Hic accedit & illud, ponderum ac mensurarum usum non solum ad hominum commercia & consuetudinem, sed etiam ad pleraque alia omnino esse necessarium. eius enim cognitio si desit, non parua afferentur hominibus incommoda & detrimenta. In medicina enim nisi certus constituatur medicamentorum exhibendorum usus, ac præfinitus aliquis pro ratione corporis infirmi & temporum anni modus, ex præscriptæ huius obseruationis defectu tota recuperandæ sanitatis ratio corrumpitur, iuxta illud: Vtere modico vino propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Certum autem modum in huiusmodi rebus adhibendum esse vox illa, modico, aperte docet. At in ædificijs & structuris certam normam, mensuram, & proportionem requiri illud certo argumento est, quòd nihil quòd ad eam rem pertineat, in sacris libris, siue à Principibus & Legumlatoribus, siue à Prophetis institutum est, quin simul etiam ponderum, mensurarumque ratio sit diligenter præscripta. Agricultura etiam & rei rusticæ ratio, sementis item & plantarum proportionem ex tota hac ponderum & mensurarum cognitione necessario petuntur. Neque enim aut omnia locis omnibus, aut maiora minoribus conueniunt. Sed certam quandam terræ, seminum, ac plantarum rationem constitui oportet. Id quòd ab antiquis fuit diligenter obseruatum: sicut scriptum est, iuxta mensuram seminis æstimabitur pretium agri. Præterea viribus æstimandis, oneribusque imponendis atque omnibus certa quadam, nec fallaci ratione cognoscendis, modus & mensura tanquam certissimus testis adhibetur. Sic enim vires Goliath ex armorum pondere sacræ scripturæ libri pensandas proponunt. Sic & Dauid viribus illi longè impar ex eo ostenditur, quòd ferendo Saulis thoraci sufficere non possêt, atque idè victoria non corporis viribus, sed eximie animi fortitudini, fidei & pietati eius tribuenda sit. Nulla denique in toto orbe terrarum res est que finem habeat, ad cuius exactam cognitionem ponderum ac mensurarum ratio tanquam necessaria non afferatur. In itineribus que mari, terraque conficiuntur, in spatijs omnibus exactè dimetiendû hoc vnum iudicium spectatur. Ac tandem in rerum omnium perfectione certò statuenda nihil aptius aut commodius, quam mensuræ definitio adhibetur. Vsq; adeo autem elegans ac necessaria est mensurandi ratio, & usus, ut qualibet in re is adhibeatur, nihil ad eius rei perfectionem amplius requiri posse existimetur. Qua de causâ cum sapientissimè constitutam vniuersi orbis structuram, & iudiciorum Dei admirabilem æquitatem suis omnibus constantem numeris Deo gratularetur Sapiens, hæc canebat: Omnia in mensura, numeroque & pondere disposuisti. Igitur cum tantum, ac tam necessarium in omni rerum genere æstimandò mensurarum, ponderum, & nummorum usum, atque horum omnium exactam definitionem quidam nostræ ætatis viri doctissimi esse intellexissent, longo studio, nec vulgari diligentia & sedulitate, nec non consultis veterum monumentis, ac rebus ipsis diligenter conquisitis, atque ut par est, æstimatis, ea que ad legum explicationem, atque ad medicinæ tractationem pertinere ipsi existimabant, ad ponderum, mensurarum, & numismatum genera disertis ac subtilibus disputationibus retulerunt. Quæ quidem in re quantum omnes elaborarint, nemo, qui eorum libros euoluit, ignorat. Quid autem in hac parte præstiterint, & quantum suis laboribus & industria sint affecti, non est nostrum iudicare. Illud quidem constat, & communi omnium consensu illis hoc tribuitur, eos scilicet, huiusce cognitionis plurimas ac cognitu dignissimas

1. Paral. 23.

Ecc. 45.
Prou. 10.

1. Tim. 5.

Leuit. 27.

Sapient. 11.

gnissimas partes esse assequutos, & sua diligentia alijs ad plura & exactiora inuestiganda viam strauisse.

At verò que de ponderum & mensurarum ratione in sacris libris traduntur, quanquam non sunt minoris ponderis, & auctoritatis quam cætera que ab alijs tradita sunt, imò verò eò maioris momenti apud quemlibet esse debeant, & maiori etiâ sint cognitione digna, quòd augustiora & sanctiora sunt, idq. non solum ob eorû simplicitatem, verum, quòd maius est, quòd sacra arcana sæpius significent, ac demonstrent: Attamen ab ijs qui ante nos in hoc quoque genere scripserunt, aut propter rerum ipsarum vetustatem, aut etiam ob linguarum Orientis imperitiam, aut ob locorum quorundam, qui in sacris literis inter se pugnare videntur, minus accuratam examinationem, neque exactè tractata, aut certè, nostro quidem iudicio, non satis, pro rei dignitate, ac maiestate grauitè conscripta sunt. præsertim verò cum tota hæc sacra tractatio ad Græcorum & Italicorum generum rationem ab ijs sit relata, atque idè non tam ab ipsis explicata, quam perturbata videri possit. Neque enim vnius alicuius nationis mensurarum genera cum alijs cæterarum nationum generibus connecti ac componi debent, nisi planè in omnibus, nullis partibus exceptis, conueniant. hoc autem rarè admodum contingit. Sed singularum nationum genera ex principio & fundamento aliquo, ab aliqua rerum natura petito, constituenda, aut ex nudato & aperto aliquo resoluenda sunt. singulis autem generibus, ut par est, diligenter examinatis & cognitis, facile est deinceps, quid conueniat, & qua etiâ in re alia ab alijs discrepèt, dignoscere. Quamobrem cum præter cætera multa que à nobis ad sacrum Bibliorû Apparatum vndique comportata sunt, hanc quoque partem non solum iucundam, verum etiam vtilem ac prorsus necessariam facere Scripturæ studiofis esse animaduertemus, quippe que ex attenta sacrorum librorum lectione sæpius à sacris auctoribus distincta & obseruata deprehendatur, ac præsertim ex antiquissimo illo libro qui ab Hebræis Misnaioth, à D. autem Hieronymo δὲ τὸ πρῶτον dicitur, Latine autem Repetitiones Legis appellari potest: dignâ certè eam esse existimamus cui suus etiam in Regio hoc opere locus daretur, ut sacrorum librorum studiofis, atque adè tota Catholica Ecclesia, cui nosmetipsos ac nostra omnia nos debere agnoscamus, ex nobilissima hac arte, ac nostris hysce laboribus aliquam perciperent vtilitatem. Breuis illa quidem, & propter assiduas occupationes, quibus distinemur, verborum copia & amplificatione denudata Christianæ Reip. exhibetur: attamen ea est que ad sanctæ Scripturæ lectionem satis esse potest. Quod si Lectores aliquam hac etiam in parte diligentiam adhibere non grauabuntur, non solum ad sacrorum librorum intelligentiam, sed etiam ad ea cognoscenda ponderum & mensurarum genera, que apud quaslibet nationes obtinent, certissimum sibi aditum patefacient. Vale Lector, & pios hosce labores, quibus nihil omnino efficere conamur, quam ut homines ad Dei notitiam perducamus, tuis ad Deum precibus adiua.

THVBALCAIN, SIVE DE MENSVRIS SACRIS.

PRIMAM mensuræ originem, in naturæ communibus generibus antiqui statuere; quæ minimè omnium incerta variis locis ac seculis fore existimant. In omnibus generibus, quod maximè sibi constans esse videtur: hordeum est commune, cuius grana temerè, nec secundum eximium delectum composita non adeo imparia sunt, vt fena simul cõiuncta fenis excellant. Ex hac ergo obseruatione effectum esse arbitramur, vt hordeo nomen SIGHYR imponeretur. Idem autem SIGHYR Hebraicis, quod Latine putatio, cogitatio & quantitas significat; fuitq. & ponderis & mensuræ prima æstimatio, ex hordei granis; sex enim hordei grana simul coniuncta, ea parte, qua crassiora sunt, digitum vnum pollicem constituunt. Digitus verò pollex prima notabilis mensura est, quæ nomen formamque certam sortitur, appellaturque Hebraicè ET SBA GH. Huius ratio describitur in libro Deuteroseph, à D. Hieronymo appellato, quem nos frequenter citantes Hebraico verbo Misnaioth dicemus, in illo libro tractatu de Chelaim cap. 7. in Paragrapho 8, latè de digito disputatur.

שער

אצבע

זרת

טפח

כית

זכוכית

רוטניקט

כטרי

זרת

Est & alia mensura minor, quàm digitus hic à nobis modò definitus, eam Hebrai vocant ZITH, minimi in manu digiti crassitudinem continens. De hac autem Cambius in libr. 1. Samuel. cap. 21, pag. 318. facit 2. in exemplari Veneto Bombergiano.

Post digitum est TAPHANH, quatuor digitorum continens mensuram, vt nobis Simon de Casis Mantuanus eruditissimus in Hebraicis disciplinis, Hebraeus, re ipsa ostendit: eius mentio est in coronis altaris. Exod. 25, 24. & in mensæ cedrinæ fabrica Exod. 37, 12. vbi noster Interpres quatuor digitos vertit: sed in labri magni descriptione, tres uncias exposuit. 2. Reg. 7, 26. In libris verò Paral. de eadem re agens, palmum reddidit 2. Paralip. 4, 5. Et apud Ezechielem palmum etiam dixit cap. 40, 5. In omnibus his locis definitur à Cambio quatuor digitorum mensura. Hæc dicitur esse medietas, differitur autem de TAPHANH in li. Misnaioth in tractatu de angulo cap. 3. parag. 1. cap. 77. Vbi definitur vallum, quo prædium à prædio distinguitur altum decem TERPHANHIM. Vsurpatur aliquando TERPHANH pro breui & exiguo alicuius rei modulo, vt Psal. 39, 6. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, Hebraicè est, ecce palmares, hoc est, breuissimos & præciosos. sed quod in Threnis legitur: Ergone comedent mulieres paruulos suos, ad mensuram palmæ? aliam interpretationem desiderat, quæ non refertur ad mensuram: namque Hebraicè, paruulos suos palmatos, est.

Est & aliud eiusdem mensuræ nomen ZIT, quæ paulò plus, quàm quatuor digiti, cõtinet, hoc est, quantum vola manus inter carpum & digitos extenditur: cuius mentio fit in Aruch. Definitio autem est in Misnaioth de גרלה HARLAH cap. 3. parag. 2. & in eodem libro tractat. de Sabbatho. cap. 13. parag. n. Alia quoque inter Hebræos auctores eiusdem mensuræ nomina reperimus, sed non Hebraica, vt ROSNIKEMA & ROSNIKEMA. quæ quatuor digitorum mensuram Auctor Aruch exponit, à quo etiam BATHI eadem mensura dicitur. Huius mensuræ nomen apud Chaldaeos paraphrastas inuenitur.

Est etiam ZERETH mensura, quæ digitis expansis notatur, ab extremo pollicis vsque ad minimi extremum: hæc constat præcisè tribus TERPHANHIM, hoc est digitis duodecim. huiusmodi om-

nino quadrati erat illud ornamentum in sacerdotis pectore gestatum, quod nostra Biblia Latina Rationale iudicij vocant. Ceterum nomen ipsum ZERETH Interpretes noster palmum reddidit; atque ita extensum palmum digitisq. expansis intelligit. Aliud enim est ZERETH à TAPHANH superiori: hoc etiam Hispani vulgari lingua palmum vocant, Itali spanna. Et Palæstinus ille impius sex cubitis & palmo procerus fuisse scribitur, 1. Sam. 17. Illum palmum intelligimus extensum ex nomine ZERETH Hebraicæ. Exod. 28, 17. & 39, 9. Et apud Isaiam, Quis mensus est in pugillo aquas, & caelos palmo composuit? Isai. 40, 12. & apud Ezechielem palmum Latine dictus idem significat, hoc est ZERETH, quæ dimidia pars cubiti est. Ezech. 43, 13. De huius mensuræ definitione differitur ab Helia grammatico in Thesbite in radice זרת. & à Cambio in Dictionario in Radicibus זרת & זרה. Hanc eandem mensuram TERPHANH SONHEK, id est, palmum ludètem dici solitè ex Misnaioth didicimus tract. de Gharubim cap. 1. parag. 8. in Commenta. vbi alter palmus TERPHANH GHASTIV, id est palmus laborans, vel formatus, dicitur.

Zereth dimidium cubiti.

טפח טפח

טפח טפח

LEBANA & ARIAH. ARIAH & LEBANA ædificatoribus nota & vulgata mensura erat, & ad murorum crassitudines, & ad materias etiam notandas. Erant enim lateres coctiles, quorum modus describitur LABANA trium palmorum, hoc est duodecim digitorum longitudine, mensura videlicet ZERETH, & dimidium longitudinis in latum, videlicet palmi cum dimidio, siue digitorum sex. Huius ratio describitur in Misnaioth libr. tract. de GHARUBIM, siue mixtis cap. 1. parag. 8. ARIAH verò laterem definiebant quadratum palmi cum dimidio, scilicet longum, & tantumdem latum: de qua in Misnaioth tract. de mixtis cap. 1. parag. 3.

Continet AMA SEXTERPHANHIM, hoc est, digitos quatuor & viginti, frequentissima in omni mensuræ rerum mentione vox, antiquissimaque mensura, ante diluuium etiam solemnis: hæc siquidè aræ Noë modus à Deo præscriptus est. Gen. 6. Hac vniuersum opus tabernaculi in deserto est definitum. Exod. cap. 23. & 26. & 27. & 30. & 36. & 38. Coturnices in deserto coactæ, non altiores duabus EMATHAIM hoc est, vt noster vertit Interpretes, duobus cubitis valse dicuntur. Num. 11. Sacerdotium vrbium suburbana millenos in ambitu cubitos ex his continebant. Num. 35, 4. Bis mille cubitorum spatium inter Israelitas, & arcam viarum ductricem erat præfinitum. Ios. 3, 4. Frænum illud, quod subiectionis & deditio- nis causa victoribus offerebatur, huius mensuræ erat, quale David de manu Palæstinorum accepit. id ab Interprete nostro Frænum tributi est redditum. 2. Samu. 3, 4. Tota etiam templi, atque aliorum, quæ à Salomone perfecta sunt, ædificiorum fabrica, huius mensuræ rationibus commensurata fuit. 1. Reg. 16. & cæteris. Neque verò Hebræis solum, sed aliis etiam nationibus communis hæc mensura fuit. Namque lignum ad Mardochæi necem paratum, ab Aman quinquaginta cubitis altum fuisse bis cõmemoratur Esth. 5, 14. & 7, 9. Ezechieli templum sibi ostensum, huiusmodi cubito metiebatur ca. 40. 41, & 42. vsque ad 47. Et Zacharias volumen volans viginti cubitorum longum, & decem latum visum sibi refert cap. 5, 2. Huic rationi inter recentiores cum primis subscribunt Moses Gerunden- sis in Gen. cap. 6. & in Num. 3, 5. Et Cambius 1. Reg. 5, 28. & Zachar. 5, & 2. Esd. 6, 3. Et ex antiquioribus Iosèph Gorionides auctor Hebraicæ historię li. 1. c. 10. In Mis-

Zereth dimidium cubiti.

טפח טפח

טפח טפח

טפח טפח

Mensura prima.

Gladus Eglon.

זכוכית

Gomito.

זרת

טפח טפח

In Mis-

In Misnaioth autem frequens mentio & ratio atque modus huius mensuræ est. Assignant namque veteres aruum quadraginta cubitis quadratum ad sementem פאר, id est, Sathi faciendam tracta. de Chelaim cap. 2. parag. 2. in Commentariis, eodemque loco parag. 1. docemur tres sulcos facere duos cubitos: Præterea in tract. de Sebugha cap. 1. parag. n. scribitur 4. AMAH occupare loci spacium, quod capere possit par boum cum iugo. Idemque legimus in tractat. de Gharubim cap. 1. parag. 8. in Comment.

At verò duplicem cubitum fuisse, alterum legalem, alterum verò communem ex antiquis obseruationibus intelleximus, cubitumq. Legem certum fuisse, sex videlicet Tepahim siue palmorum, idque indicauit Moses Gerundenfis in Gen. ca. 6. qua de re constans omnium scribentium ratio est. Alterum verò cubitum communem quinque tantum palmos continebat, quantus est vniuscuiusque hominis modus, à cubito ad extremos vsque digitos: atque hunc non certum æqualem esse posse res ipsa indicat, neque enim eadem omnium hominum mensura est. Vnuquemque verò proprium cubitum suo ipsius modulo & palmo metri verum est, vt Poeta ait: atque ad eiusmodi cubitum referendum videtur id, quod Moses narrat; Og regis Basan lectum in Rabbath filiorum Amon extare, nouem cubitos habentem longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus: distinguit enim à cubito legali. Cõtinuisse autem videtur lectus ille palmos ferme quinq. & quadraginta communes in longum, & in latum viginti. existimo autem lectum illum fuisse sepulchrum ferreum, cuiusmodi ex ære aut marmore principibus olim cõdendis parabantur. Atque ad hanc distinctionem pertinere arbitramur illud, quod in Misnaioth scriptum legimus: nempe fuisse duplicem cubitum in Susân Habira, Susis, inquam, regia Medorum vrbe. Misnaioth de Chelaim ca. 17. parag. 2. & 7. quo loco multa de cubitis valorum & ædificiorum differuntur. Atque illi solemnibus cubito sex Tepahim continentur nomen à quibusdam fuisse factum

טפח טפח

Mensura prima.

Gladus Eglon.

זכוכית

Gomito.

זרת

טפח טפח

ATSLA, siue axillam Latine dicere velimus, docet Cambius in Ezechiel. cap. 41, 8. vbi huius cubiti mentio fit. Porro similes cubitos fuisse in antiquo tabernaculo, & in templo affirmatum legimus in Misnaioth tract. de Beruroth cap. 8. parag. 1. idque ex illo loco indicatur, vbi legimus: Et hæc sunt fundamenta, quæ fecit Salomon, vt ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta. Mensuram primam, antiquâ tabernaculi interpretatur mensuram.

Huiusmodi gladium illum fuisse accepimus, quem in Eglon perniciem sibi parauit Aod longitudine Gomed, quem Chaldaeus paraphrastas Gerima, hoc est cubitum, siue brachij membrum. Et Interpretes omnes AMAH exponunt: atque eam mensuram quidam esse affirmat, quæ Germanicè Dumelna vocatur; nos autem ex ea voce, Gomed nomen Gomito, quod Italicè mensuræ est, factum putamus: locus hic est Iud. 3, 16. quo loco vulgata editio Capulum longitudine palmæ manus habet.

Vocatur & hic cubitus GARMIDA ab expositori- bus Psalmo 70. in Midras, hoc est in homeliis, & in Haruc etiam Kal vocatur.

DE CANE. זרת.

Continet Cane longitudine sex EMOTH cum ZERETH, hoc est, sex cubitorum legalium cum dimidio. Atque hic est calamus mensuræ ab Ezechiele indicatus. In manu viri calamus mensuræ sex cubitorum & palmi. Ezech. 40, 3. & cap. 41. & 42. identidem. Idem adnotatur à Cambio in hunc locum, & in Ierem. 31, 4. Hanc mensuram ZALIL etiam fuisse dictam, auctor Aruc docet.

KVMAH קומה. KVMAH humani corporis credi statura, eaque in-

certa, certis tamen modulis definitur in singulis hominibus; continet enim circiter tres EMOTH à pedibus ad caput. quod si erectis pedibus brachia quoque superne sublata tollantur, vnam amplius AMAH adiungit sibi, continebitque quatuor EMOTH. hæc ratio disertè adnotatur in lib. Misnaioth tractat. de Garubim cap. 4. n. in Comment.

DE MENSVRIS INCERTIS.

Fuere & alia mensuræ illis temporibus certæ, non tamen communes, sed certis quibusdam artibus vsurpata, atque ideò nobis non omnino explorata, vt potè quarum ratio nullis obseruationibus excepta tradatur. ad hoc genus referuntur in primis lapides GAZITH, אצבע, quorum mensura architectis & murorum artificibus nota erat: id enim verbo ipso indicatum à Cambi & Leui Gerfonis filio affirmatur, 1. Reg. 5, 28. & cap. 7, 70. GIVIRVI etiam in Haruch nomen est incertæ nobis mensuræ.

Porro ad hæc continuæ mensuræ genera referri potest illud, quod HHABILAH ab Hebrais dicitur, טפח, nos manipulum reddere possumus. erat enim earum rerum, quæ in fasciculos colligi, colligarique possunt. eius autem definitionem illam assignant, vt non minus contineat HHABILAH quàm viginti quatuor ZITHIM. ostendimus autem ZITH minimi digiti quantitatem obtinere. huius ratio exponitur in lib. Misn. de GARLAH cap. 3. parag. 1.

PIZZLA quoque in eodem genere lapis columnæ forma rotundus & teres est, digitis altus quadraginta & sedecim longus, in Haruch.

MORBIA corpus est, ex quacunque materia quadratum, tribus EMOTH longum, totidem latum, totidem etiam altum, quod cubicum Mathematici dicunt, excepto modo. huius ratio indicatur in lib. Misn. tract. de SEBIGHITH cap. 3. parag. n.

GEOMETRICA RATIO.

Est & alia Geometrica ratio, qua terram ipsam plerumque demetiri solebat antiqui, siue ambulationibus, siue prædiis & agris metandis operâ darent. Huius simplicissima pars PACHAM dicitur, quam Cambius idem significare cum REBEL, hoc est, pede affirmat, eamque duobus TERPHANHIM definit apud Ezech. in Comm. cap. 41, 6. vbi nos legimus: Latera autem, latus ad latus bis triginta: Hebraicè ad verbum est, Et latera latus ad latus tres & triginta PACHAMIM. quo in loco Chaldaeus Paraphrastas singula ex tribus lateribus vndecim PACHAMIM fuisse exponit. ex multorum autem locorum collatione PACHAM pedis vestigium significare obseruauimus.

Huic proximum nomen est TSAGHAD, quod Interpretes PZZIGHA, hoc est passum siue gressum exponunt. Est autè communis passus nulla certa mensura nobis compertus, quod alij longiores, breuiores alij gressus faciant, neque idem etiam semper æquales: motus enim animalium varij sunt, & plerumque inæquales, tum aliorum ad alia, tum singulorum ad se ipsa relata, iuxta concepti impetus, membrorumque vim. Huius mensuræ obseruatio in lib. Samuelis fit, s. s. e. Cumque transcendissent, qui portabant arcam Domini, sex passus, immolabant bouem & ouem, & arietem. 2. Samuel. cap. 6, 13.

In longioribus autem mensuris prima est BERATH, זרת, quam interpretes miliare vnum esse dicunt, tribus in Scriptura locis notatam, in lib. Gen. 35, 16. Et soluerunt ex BETHHEL, & fuerunt adhuc quasi BERATH terræ, ad intrandum Ephrata. & Genes. 48, 7. Et ego cum venirem ex Padâ, mortua est super me Rahhel in terra Chanaan in via, in adhuc quasi BERATH terræ ad intrandum Ephrata. Et in li. 2. Reg. 5, 19. Et abiit ab eo quasi BERATH terræ. sic ad verbum, in illis locis legimus. in quibus expositores Hebrai omnes miliare

interpretantur, præcipue Mofes Gerundenfis Genef. 35. & 47. Et Camhius in illo 2. Reg. 15. Milliare vero vnum mille **EMOTH** terra cõtinere testatur Camhius in Ezech. ca. 48. 2. fed in lib. Mifn. vnumquodque milliari partibus, quæ **DIZZIM** vocantur, mille **EMOTH** & septem cum dimidia definitur, in tractat. de **YOMA** cap. 6. parag. 7. Hoc milliare in lib. Haruch cap. 6. **CHERV** dictum legitur.

Dimidium milliari in lib. Samuel. 1. ca. 14. 16. significari docent expofitores, vbi nos legitur, in media parte iugeris quam par bouum vno die arare confuevit: Hebraicè ad verbum est, In dimidio sulco paris bouum agri. Camhius sic, vt diximus, exponit. Et Chaldaeus paraphraftes ait dimidium ambulationis paris bouum in agro.

Est etiam **RVZZ** dictum spacium terræ 70. **KANIM** longum: continet autem **KANA** 6. **EMOTH** cum

ZZERETH, vt docuimus, hoc est 6. cubitos cum dimidio. Erunt igitur **RVZZ** vel **RIZZ** (vtrouque enim modo scriptum legitur) cubiti quadringenti & quinquaginta quinque. dicitur etiam continere alio mensurandi modo passus ducentos sexaginta & sex, Camhi in Jerem. cap. 31. 4. & Mifnaioth de **YOMA** cap. 6. parag. 7. & tractat. de **NEZIKIM**. Eodem etiam loco scribitur milliari vnum, septem **RIZZIM** cum dimidio continere: ex quo consequitur singula ex **RVZZIM** constare debere, cubitis cõtum triginta tribus, & tertia cubiti parte, hoc est palmis duobus. Nam aliàs prior ratio cum posteriore minimè conueniret: vnde nos suspicamur mendum esse in libr. Haruch, quando in Mifnaioth duobus locis apertè dicitur septem **RVZZIM** cum dimidio cõficere milliari vnum: aut si **RVZZ** eum cubitorum numerum capit, nempe quadringentorum & viginti, hoc pertinere ad magnum milliari, quod alio nomine **PARAZA** dicitur, quatuorque ferè miliaribus constare fertur ab Helia, in Thesbithe, & à Mofe Gerundenfem in Comm. Deuter. pag. 137. col. 1. Cuius etiam nominis & rei ratio exponitur in Mifnaioth, tractatu de **Tham**. cap. 3. parag. 7. & apud illius loci Commentatorem.

Quædam præterea mensuræ certis modulis notatæ, in rusticæ rei rationibus describendis obseruantur, vt illa, quam vocant **SORAH**, Latini porcain in aruo atq. hortis dicunt, quam 4. **EMOTH** latam esse ex antiquis descriptionibus accepimus, in Mifnaioth, tract. de **CHELAIM** cap. 3. parag. 1.

Est quoq. aliqua metiendi ratio in arui sulcis: nam qui vult varia in eodem agro semina ferere, iubetur inter singula genera spacium trium sulcorum relinquere, quæ ferè iugi in terra collocati quantitas est: Dicuntur autè sulci Hebraicè **THIM** Mifnaioth de Chelaim. cap. 2. parag. 7.

Illud porò in mensuræ sermonibus est animaduertendum, duarum magnitudinum mentione facta, significari longitudinem cum latitudine simul, vt docet Camhius de altari æneo à Salomone facto viginti & viginti cubitorum. 1. Reg. 8. 63.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI SARAH, SIVE DE SATO.

BRIMVM cauæ mensuræ nomen **ZZEAH**, id est, satù, sacras scripturas legentibus occurrat, antiquissimumque sui vsùm indicat: quippe Sara tria fata similia hospitibus exceptis parare ab Abrahamo viro iussa est. Gen. 18. 6. Solet verò **ZZEAH** in partes minores diuisum, nomina etiam minoribus mensuris facere. Atque idem quoque multiplicatum mensurarum genera efficit.

Initium autem omnium harum mensurarum, qui-

bus liquida & arida expediuntur, gallinæ ouum est, idque commune; quod diuiditur in quinque partes, tanquam vnciolas. Atque ouum, cum quinta parte eius quod capit, mensurâ efficit, à quibusdam **GHACHAL** dictam, cuius mentio in Midras Raba. cap. 9. & in fine Gemara in cap. De eo, qui nauem vendit. De oui autem communis ratione obseruanda traditur in li. Mifnaioth, his verbis: Quantitatum & mensurarum fundamenta sunt ouum commune, malogranatum commune, oliua communis, carica siue palma communis, faba communis, lens Ægyptia communis, & hordei granum commune, item pugillus communis: certissimus autem pugillus, qui in publicis mensuris constat, fuit pugillus Ben Betiah, id est, viri cuiusdam sua ætate noti, cognomento filij Betiah: hæc docemur tract. de Chelaim. cap. 17. parag. 7. & parag. 1. & parag. 7. & parag. 7. & 7.

DE KAB. 33

KAB continet feminis & aridorû portionem, quantum oua **XXIII**. capere possunt. Mifn. de Chelaim. c. 2. parag. 2. & 3. & 4. & quarta pars huius mensuræ, hoc est quantum 6. oua ceperint, dicitur Hebraicè **ROBAGH**, Latine quartum neutro genere dici potest. namque feminino genere **KEBIGHITH**, hoc est, quarta, **LOG**, id est lagenæ, partes spectat; quæ mensura in liquidis est. Seminatur autè tritici **KABVS** vnus in arui cubitis decem cum dimidio quadratis, vt definitur in Mifnaioth de angulo. cap. 3. parag. 1. & 8. parag. 7. Huiusmodi autem panis & ciborum quantitatem satis ad pastum hominis diurnum esse tradiderunt antiqui, quandoquidem duodena oua satis sunt ad binos partus singulis diebus, Mifnaioth de angulo cap. 8. par. 7. & de Chelaim ca. 2. parag. 5. & 7. Diuidebatur autem Kabus in partes **III**. singulæ aut partes **VI**. continebât oua. Atque in lib. Reg. 2. ca. 6. 25. legitur quartâ partem stercoreis columbarum quinque argenteis venisse, aliquando in Samaria, ciuibus fame ac bello oppressis: hæc eadem confirmantur in Mifnaioth, tractat. de Therumoth. cap. 3. parag. 1. & de Gharubim cap. 5. parag. 2. in Comment.

ZZEAH SATVM. 110

Sex **KABIM**, vnum **ZZEAH** efficiunt, hoc est, oua **CLIIII**. vt docemur in lib. Mifn. de **PEAH**, siue de angulo. ca. 3. parag. 8. in Comm. Ibidem etiam in contextu ipso duo **ZZEIM XII. KAB.** continere dicuntur parag. 1. & eodem tract. cap. 6. parag. 7. vbi fascem tritici continentem **ZZEAH** cum culmis ipsis tantû esse docemur, quantum quispiam sibi ipsi humero deferendum tollere potest. Deinde, pro tribus hospitibus Abraham vxorem iubet tria **ZZEIM** similia parare. Gen. 18. 6. quo in loco Gerundenfis Mofes eadem omnino indicat. Idem in Leuit. 22. 14. **ZZEAH** in quinque partes diuidi solere ait; quarum quintæ mentio, in eodem loco, facta est. Abigail quinque polentæ fata inter alia munera, Dauidi obtulisse commemoratur. Helias dum de vero Dei numine, aduersus superstitionis collegia contenderet, canales effodisse dicitur, quantum soli caperet duo fata feminis, id quod noster Interpres quasi duas aratiunculas vertit. est autem illud spacium **L**. cubitorum in quadro, vt exponit in eum locum Camhius, atque idem etiam in Comment. Ezechiel. cap. 45. 11. Idemque asseritur in Mifnaioth in tract. de Chelaim cap. 2. parag. 2. in Comment. & parag. 5. in Comm. & in tract. de **SEBIGHITH** cap. 2. parag. 2. in Comment. Et Mifnaioth tract. de Gherubim scribitur centum arui cubitos in longitudinem, & **L**. in latitudinem facere feminis duo **ZZEIM**, cap. 1. parag. 1. & cap. 5. parag. 2. & 1. in Comment.

Hæc etiam illa mensura est, quam Heliaus propheta indicabat, cum prædiceret futurû, vt postero die modius similia vno statere & duo modij hordei tantidem venirent in foro Samaritæ 2. Reg. 7. 1. & vers. 16. & 18.

Erat autem hæc mensura certa vasis forma satis vulgò nota-

gò notabilis, in cuius medio signû erat expressum, quod dimidium mensuræ ipsius dignoscebatur; vt legitur Mifnaioth tract. de Theruma cap. 1. parag. 7.

Rursus etiam in eodem tractatu scribitur, certam etiam mensuram fuisse dimidium **ZZEAH**. hoc est, tres Kabos continentem, eodem cap. parag. 7. Hanc verò mensuram tempore secundi templi in vsu etiam fuisse declarat Euangelium Matth. 13. 33. Sed antequam Israelitæ terram promissam tenerent, in desertoque agerent, minori utebantur **ZZEAH**, quàm post captam regionem Ierofolymamque habitatam, vt traditur in lib. Mifnaioth, tractatu de Minhha cap. 7. parag. 8. quo loco **VI. ZZEIM** deserti v. Ierofolymitana **ZZEIM** efficere memorantur.

DE EPHAH 111

Epha siue ephi tria cõtinet **ZZEIM**, hoc est fata tria: quæ si in Kabos diuidantur, **XVII**. conficiunt Kabos: Eius autem partes apertè significatas in sacra obseruauimus historia; namque Ruth Moabitibus, spicis collectis & excussis, quasi Ephi, id est tria **ZZEIM** inuenisse commemoratur. quod Interpres noster tres modios vertit. Ruth 2. 16. Quod si ad primas mensuræ rationes procedat diuisio, reperiemus in Epha oua **CCCCXXXII**. contineri. Hæc est autè mensura in Euangelio significata trium satorum nomine, Matth. 13. 33. quo in loco interpretatio rem Christus expressit. hæc etiam mensuram intelligimus illam fuisse hordeorum, quam Gedeon in panes coxit angelo se alloquuto proponendos, quamuis Latine modium legamus, Iudic. 6. 9. Latini enim interpretes Latinis verbis & notis vti studuerunt. In libr. autem Samuelis primo ca. 1. hæc eadem mensura farinam Anna Samuelis mater tẽplo obtulisse dicitur, quam in Latinis vulgata: verfonis exemplaribus quibusdam, sic legitur indicatam. Et adduxit eum secum, postquam ablatauerat, in vitulis tribus, & tribus modijs farinæ. tres modios cum legitur, tria fata, vt superius obseruatum est, intelligimus. hæc enim faciunt vnum Epha. In aliis verò etiam vetustis exemplaribus Latinis legitur: In tribus vitulis & vno modio farinæ. atque hæc lectio modium idem esse vult quod Epha. Namq. Hebraicè ita scriptum est, **VE EPHAH ENHAD KEMAHN**, Et Epha vnû farinæ. Tantundem polentæ Dauid fratribus in militia agentibus, à Iesse patre ad tribunal deferre iussus est. 1. Samuel. cap. 17. 18. Hanc quoque mensuram Isaias 5. 10. nominat, in illa à se prædicta terræ sterilitate: Et triginta modij sementis facient modios tres. Hebraicè est, Et semen **HHOMER** faciet **EPHAH**. Quæ sit **HHOMER** ratio inferius exponetur. Et hæc etiam mensura sæpius ab Ezechiele duobus capitibus repetita, cap. 45. & 46. Et quam mensuram minorem, itæ plenam dixit Michæas cap. 6. 10. hæc ipsam Ephah Hebraicè nominat. Zacharias autem arcana illa visione, per totum quantum caput enarranda, Epha sæpè repetit. De hac etiam mensura inter Hebræos auctores agunt Camhius, & Salomon Iarchi. Ezech. 46. in Comment. Chaldaicum autem huius mensuræ nomen est **CHAILA**, vt in Thargum obseruatur, Prouerb. 20. 10.

Atque hæc regiam & maximè communem ac celebrem mensuram fuisse, cæterarumque mensurarum omnium rationes continentem, ad publica etiam commercia maximè omnium vsurpatam, tum frequentissima illius mentio in sacris & prophæis rebus mensurandis, tum illud cum primis ostendit: quod cum de mensuris, vel æquis, vel iniquis agitur, huius tantum generis tanquàm cæterorû exëplaris mentio fit. vt Deut. 15. 24. Nec erit in domo tua modius maior & minor, verum modius æqualis, &c. Hebraicè est, Neque erit in domo tua **EPHAH** & **EPHAH**, verum Epha integra & iusta erit tibi, &c. Et illud Prou. 20. 10. Pondus & pondus, mensura & mensura, abominatio apud Dominum. Hebraicè est, Lapis & lapis, Epha & Epha. Et apud Amosium cap. 8. 5. Quando transibit

messis, & venundabimus merces, & aperiemus frumentum vt minuiamus mensuram: Hebraicæ lectio habet, vt minuiamus Ephah. Diuiditur autem Ephah in certas partes sui tantum ratione habita, non satorum, ex quibus componitur.

DE GOMER. 112

Gomer decimam partem Epha efficit ipse nobis legislator præscriptum reliquit. Sic enim legitur: Dixitque Mofes ad Aaron, Sume vas vnum, & mitte ibi Man quantum potest capere Gomer, & repone coram Domino ad seruandum in generationes vestras, &c. Et subiunxit: Gomer autè decima pars est Ephi. Exo. 16. 36. Cum verò Ephah **XVII**. Kabis definita superius sit, consequitur Gomer vnum Kabum cum dimidio, & quintam Kabi partem capere. Fuit hæc in deserto celebris, ac sæpè repetita mensura, quod singulis diebus plena Man, in singula capita distribueretur. Exod. 16. sæpè reperitur. Nomen autem accepit à ministerio, quod in singulos dies victum suppeditari, huius mensuræ ministerio contingeret. Inde etiam frumenti manipulo accessit, quod tantum tritici aut hordei contineat, quantum Gomer capiat. de quo scriptum est Leuit. 23. 10. Feretis manipulum spicarum primitias vestras ad Sacerdotem, qui cleuabit fasciculum coram Domino; atque eodem die quo manipulus consecratur: & numerabis ab altero die Sabbarhi, in quo obtulistis manipulum. In illo toto loco manipulum vel fasciculum ex nomine Gomer Interpres transtulit. & Quando messueris fegetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris, vt tollas illum, &c. Frequens mentio de manipulo, hoc est, de Gomer in sacris libris est. Dicitur autè Gomer interpretibus Chaldaicis **HALAH** siue **HALTHA**. ratio huius mensuræ etiam exponitur in lib. Mifnaioth tract. de Halah cap. 2. parag. 1. in Comment.

DE CORO ET HHOMER. 113

In liquidorum & aridorum mensura recensenda Chor nomen inuenitur eodem sacre Scripturæ libro 1. Reg. 4. 22. Erat autè cibus Salomonis per dies singulos **XXX**. Cori similia, & **LX**. Cori farinæ. & proximè sequenti ca. vers. 11. Salomon autem præbebat Hiram viginti millia Coros tritici in cibum domui eius, & **XX**. Coros purissimi olei. Continet autem Corus **ZZEIM**, hoc est Sata triginta, sicut docemur in lib. Mifnaioth tract. de angulo cap. 5. parag. 8. in Comm. & tractatu de Chelaim cap. 2. parag. 5. & tractat. de **KEDOSSIM**. cap. 3. parag. 1. in Comment. & tract. de votis, cap. 8. parag. 1. & Camhius in 2. Paral. 4. 5. asserit duos Coros continere **LX**. Sata.

Est itaque Corus capax decem **EPHAH**: siquidem Ephah tria fata continet, vt iam differuimus. In Geometricis autem rationibus adnotatum est, Agrum coro tritici ferendum, non minorè esse oportere, quàm cubitorum septingentorum & triginta millium. quæ ratio in lib. Mifnaioth subducta est tract. de **NEZIKIN** ca. 3. parag. 1. in Comment.

Camhius diligens rerum obseruator idem esse Cor & **HHOMER** scripsit, & in Comment. Iai. 3. 10. & Ezech. 45. 10. & 2. Paral. 27. 4. & Ose. 3. 1. Propriè verò vim vocis expendentibus **HHOMER** cumulum nobis significat. Atque in Lege, Si quis vouerit agrum, pretio constituto redimere poterat, partitus videlicet in partes capaces singulorum **HHomer**, atq. in singulorum partium redemptionem **L**. siclis expensis. Quod verò Hebraicè dicitur **HHomer** in illo loco Leuit. 27. 16. Interpres noster vertit triginta modios, quod tantundem est atque **HHomer**: nam **HHomer** eadem est cum Coro mensura; Corum autem triginta Sata facere docuimus, atque ita triginta modios apud Interpretem nostrum definire conuenit. Idem Interpres alio loco pro **HHomer** Corum vertit, quod idè omnino vtriusq. modus sit. Num. 1. 32. sic nostra versio: Surgens ergo populus toto die illo & nocte, ac die altero congregauit cotur-

uit coturnicum multitudinem; qui parum, decem Coros, Hebraicè decem Hhomerim. Apud Isaiam quoque triginta modios, hoc est Sata triginta, pro Hhomer versum legimus: Et triginta modij sementis facient modios tres, Isai. 5, 10. Hebraicè, Et Hhomer sementis faciet Epha. Iam verò ostendimus Epha esse tria Sata, quos Modios tres noster dicit Interpretes. Apud Ezech. etià pro Hhomer sepè Corù noster Interpretes reddidit. cap. 45, 11. Vulgata versio habet: Ephi & Batus, æqualia & vnus mensuræ erunt, vt capiat decimâ Cori partem Batus, & decimam partem Cori Ephi, iuxta mensuram Cori erit æqua libratio eorum: Hebraicè sic ad verbum Ephah & Bath ratio vna erit, vt ferat decimum Hhomer Bath, & decimam Hhomer Ephah, ad Hhomer erit proportio eius, videlicet Ephah. Et paulò post, vbi nostra versio habet: Et hæc sunt primitiæ, quas tolletis, sextam partem Ephi de Coro frumenti, & sextam partem Ephi de Coro hordei, mēsurā quoque olei, Batus olei decima pars Cori est, decē Bati Corum faciunt, quia decē Bati implent Corum: Hebraicè sic legimus, Hæc sublatio, quā sustolletis sextā Epha ex Hhomer triticorum, & sextam Epha ex Hhomer hordeorū: Et statutū olei Bath olei, decimum est Bath ex Coro; decem Bathi sunt Hhomer. Ex quo etiā loco docemur, Hhomer quoque liquidorum & aridorum fuisse mensuram. Idem etiā nomen Hhomer Hebraicè apud Hof. est, vbi Latine legimus: Et fodi eam mihi x v. argenteis, & Coro hordei & dimidio Coro hordei. sic enim Hebraica habent: Et eim eam mihi in Hhomer hordeorum & LETHECH hordeorum. Aramaea lingua Hhomer Chiph dicitur, & apud auctore Aruch Ghora, Arabica vt videtur, pronuntiatione vocatur.

DE LETHECH. לֶתֶח

Superiori capite postremum citatus locus monuit, vt LETHECH etiā rationem expendere. Est igitur LETHECH mensura dimidium Cori continens, hoc est quindecim Sata, vt traditur in Misnaioth lib. tract. de Iuramento iudicum cap. 3, parag. 1. Idem etiā indicatur ab auctore Haruch & in Midbar Rabba. & Exod. 27. & 37. In eodem lib. Camhius etiā & Salomo Iarchius & Ioseph Hispanus in Comment. Hof. 3, 2. eandem omnes rationem confirmant. Et in Misnaioth tract. de Sebughoth cap. 6, parag. 1. idem explicatur. Dicitur autem in loco Misnaioth superius citato, de Sebighith cap. 3, parag. 1. LETHECH esse iustum asini onus. huius etiā mensuræ dimidium partem certo vase fuisse æstimatam conijcimus ex nomine ARDAB, in lib. Haruch explicato, quod dimidium Lethech significare dicitur: quanquam satis apertè videtur nomē non Hebræum, sed Aramaeum esse. Erat etiā CHILCHAL mensura qua fructus decimantur, ter in anno taxanda, Misnaioth tractat. de primitiis, cap. 4, parag. 1.

Est itaque hec aridorum mensuræ summa ratio.

Ouum diuiditur in quinque partes.

Ghachal	ouum & quintum eius continens.
Kab	quantum viginti quatuor oua, facit.
Quartum Kab	sex ouorum mensura.
Zzab siue Satum	facit sex Kabos.
Ephah siue Ephi	tria Sata continet.
Hhomer	decima pars est Epha.
Corus	decē Epha capit. hoc est, Sata triginta.
Hhomer	idem cum Coro est mensura.
Lethech	dimidium Cori siue Hhomer est.

De quibusdam aliis vasorum & mensurarum minus celebri ratione nominibus.

ZZAL, Canistrum vertit Latinus, esse poterat certæ & incertæ mensuræ, vt traditur in lib. Misnaioth, tract. de Theruma cap. 1. parag. 1. huius mentio fit

Matth. 14. de reliquiis fragmentorum, quæ duodecim cophinos implerunt: Namque Syricè dicitur *CHYPHA* idem quod Hebraicè *ZZAL*, vnde Cophinum dictum arbitramur.

MISPAL vas est ex palmarum foliis, vel ex sparato vel alia huiusmodi plicatili materia contextum, quod asinis, ad aridorum onera ferenda imponitur. In eoque deferri possunt fructuum genera omnia, vt pomorum, frumentorum, nucum & baccharum, terra item, arena, & calx, pix, & cætera: capiebat integrum LETHECH, vt definitur lib. Misnaioth, de Sebighith, cap. 2. parag. 8.

KALZZATRA vas coriaceum quatuor Cabos continet, ad vsus vulgares ministerij: cuius rationem in Haruch legimus.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI EZECHIEL SIVE DE BATO.

ONSEQUENS est, vt de liquidorum mensuris differamus, quæ quanquam ad aridorum rationes referri possunt, habent tamen suam priuatam & vasorum materiam, & nominum interdum etiam obseruationem. Atque huius inuentionem altera vsu ipso priorem fuisse non arbitramur; quippe cum vini & olei vsu multò quàm tritici & hordeorum posteriori fuisse existimemus. A prima enim, post Adam hominibus, memoria frugum culturam fuisse constat, hoc est à Caini temporibus. Vini verò & olei ante diluuij tempora, nulla nobis mentio est in sacris libris obseruata. Est autem liquidorum mensura non minùs quàm aridorum sacra, quippe, quæ ad commerciorum rectum vsu instituta sit; & in sacrificiorum & templi ministerijs, ad olei & vini portiones adnotandas adhibita.

Primum in hoc, sicut in aridorum genere locum tenet gallinæ ouum commune; cuius de partibus, in superiori volumine differuimus.

DE LOG, LOGIO, siue LAGENA, לֹג

Vas in primis effectum est, quantum sex ouorū gallinæ cōmuniū testis capi posset, excipiens, cui nomē est inditum Log: ex qua voce lagenam dictam existimamus, quanquam nō omnino cum Log conuenientem, si mensuras conferamus. Huius autem ratio & quantitas traditur in libris antiquis Misn. tractatu de angulo, cap. 8, parag. 7. Vbi etiam adnotatur ex ZZEAN oliuarum immaturarum exprimi quartam partem Log: & ex maturarum eadem mensura medium Log olei exprimi. Idem etiam docemur tract. de Sebighith cap. 4, parag. 5. Atque in eodem lib. tract. de HHALI, cap. 2, parag. 7. dicitur Log continere vigesimam quartam partem ZZEAN. Atqui ZZEAN centum quadraginta & quatuor oua cōtinet, cuius vigesima quarta pars sunt sex. Idem etiam explicatur eodem lib. tract. de Sanhhedrin, cap. 8, parag. 5. & apud auctorem quoque Haruch idem legimus.

Apparet autem Log olim in partes octo, veluti vnicius fuisse diuisum. Namque in illo eodem lib. mentio fit dimidij Log, & quarta & octaua partis Log. Adnotatur præterea in mensuris liquidorum nomen *KEBITH*, id est quarta, semper debere ad Log referri. Misnaioth, in tractatu de primitiis cap. 8, parag. 5. & cap. 11, parag. 6. Huius mensuræ mentio fit Leuit. ca. 14, 10. pro qua Latinus Interpretes sextarium reddidit, atque etiam 12, 16, 21, 24. versibus.

DE HIN. הֵין

HIN celebris & maximè vulgaris mensura fuit, in vini &

vini & olei rationibus exponendis, quam Interpres noster, eodem nomine Latinis auribus reddidit. Continuit autē HIN duodecim Logim, hoc est oua septuaginta duo, vt docemur in lib. Misnaioth tract. de Ghedioth, cap. 5, parag. 1. Atque in sacrificijs huius mensuræ frequens fit mentio, vt Exod. cap. 29, 40. & ca. 30, 24. vbi, quemadmodum iam indicauimus, idem nomen Hin, ab Interprete Latino antiquo est expressum. sed in Leuit. 19, 36. Latine sextarium, pro Hin est positum; ita vt Latinis harum mensurarum nominibus non semper standum sit, sed res ipsa, ex Hebraica veritate petenda: in cap. verò 23, 13. Hin quartam partem Latine legimus, Hebraico verbo retento: itidem & Leuit. 15, 4. vertitur quarta pars Hin: & eodem cap. ver. 5. Tertiam Hin partem etiam Latine explicatam habemus. & ver. 7. iustitiam ca. & ver. 9. & 10. Medium Hin vini & olei est: & cap. 28. ver. 5. & 7. Quartam etiā Hin partem, & ver. 14. Medium Hin & tertiam Hin, & quartam Hin præscriptas videmus. Ezechieli etiam aquæ potus ad sextam partem Hin concessus est. Ezechiel. ca. 4, ver. 11. & c. 45, ver. 4. & c. 46, ver. 5. & 6. & 11. integri Hin mentio fit. & ver. 14. tertia pars Hin commemoratur. Quibus ex locis duo obseruauimus: alterum, Hin diuisionem, vsque ad sex partes, vnde conseruitur fuisse mensuram totius Hin & dimidia partis, & tertia & quarta & sexta. Erat autem sexta pars vnum Log, quarta vnum cum dimidio, tertia duo Log, dimidia tria Logim; oportet igitur dimidij Log mensuram etiam existimasse. Alterum verò quod obseruatum, illud est, partes Hin nunquam in sacris libris notari, etiā ipsius Hin non appellato nomine: id quod omnibus exemplis fit manifestum. nam si quando quarta absolute dicitur, id de quarta parte Log esse accipiendum, ex antiquorum doctrina, in superiori cap. docuimus.

DE BATH siue BATHO.

Bath siue Bathus in vino & oleo eiusdem omnino mensuræ rationem sequitur, quam Epha, in aridis demetiendis habere obseruauimus, hoc est quantum tria sata, quæ si ad loc referantur, singuli Bathi capient logim LXXII. hoc apud Ioseph Hispanum cognomento Abarbenel expositum legimus, lib. 1. Reg. 7, 27. & eodem etiam loco apud Camhium, id quod ab illis ex Ezechiele acceptum existimamus, qui eiusdem vtramque mensuram capacitatis esse, disertis exponit verbis: Statera (inquit) iusta & Ephi iustum, & Bathus iustus erit vobis. Ephi & Bathus æqualia, & vnus mensuræ erunt, vt capiat decimam partem cori bathus, & decimam partem Cori Ephi; iuxta mensuram Cori erit æqua libratio eorum, Ezech. 45, 10. & paulò inferius, Mensura quoque olei Bathus olei, decima pars Cori est, & decem Bathi Corum faciunt, quia decem Bathi implent Corum. Mare illud à Salomone in templo consecratum, bis mille bathos capiebat, vt explicatur apertè 1. Reg. 7, 27. Quod verò in codicibus vulgaris nostræ versionis additum est, & tria millia metretas, in Hebraica lectione id non est, in illo loco. atque in quibusdam manuscriptis exemplaribus omnino abest. Legimus verò apud Camhium, vas quod capie bis mille bathos liquidorum, posse tenere ter mille mediæ parti totius excepti, æqualis sit. Cuius rei fortasse significanda causa, illud, tria millia metretas, ab aliquo est adiunctum. Salomonem quoque Tyrinis ad lignorum caesionem destinatis, viginti mille bathos vini totidemque olei dedisse legimus. Animaduertendum tamen est, in vulgaræ nostræ editionis nonnullis exemplaribus sata scriptum esse pro bathis, decepto fortasse librario, ex affinitate vocum. 2. Paralip. 2, 10. Apud Isaiam, vbi Latine legimus, Decem iugera vinearum facient lagunculam vnā; lagunculæ nomen bathum significare, ex Hebraica lectione, interpretamur, Isai. 5, 10. In libro etiam 1. Reg. 7, 38. legimus singulos ex decem luteribus æncis, à Salomone in templo dica-

tis, continuasse quadragenos bathos, fuisseque quatuor cubitorum diametri videlicet. Namque vas rotundum quatuor cubitos in diametro habens, quod medium circulum constituit, nouies nouem, in vnuersum, cubitos continet; vt ostendunt ij, qui de cubitorum proportionem ad sata disputant. In quibus est præcipuus Leui Gerfonides in eundem locum scribens. Atque quadraginta bathi nouies nouem cubitis excipiuntur.

DE COR siue HHOMER. כֹּר הוֹמֵר

De Coro & Hhomer iam in superiori volumine est à nobis disputatum; sed illud hoc loco indicare operæ precium visum est, Cori & Hhomer mensuræ quæ decem Epha continet, ad liquida etiam expendenda, pertinere. Nam lib. 3. Reg. 5, 11. viginti coros purissimi olei Hyrano regi Salomonis dono obtigisse legimus. Idem etiam affirmat Camhius, in illo loco, & apud Isai. 5, 10. & Ezech. 45, 10.

DE CADO. קֶדוּ

Cadus vulgaris olim fuit, sed non certæ ac præfixe mensuræ, quæ ad commercia expedienda vsurparetur; non erat tamen nimis magna, neque exigua etiam capacitatis, nimirum quantum aquæ virguncula humeris imponere posset ferendum, sicut scriptum est, Ecce Rebecca egrediebatur filia Bathuel filij Melchæ vxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua. Hebraicè est. Et cadus eius in humero eius. Et Geleonis milites cados huiusmodi inclusis torribus noctu Madianitas aggressi ferebant, quas lagenas noster vertit Interpretes, Iud. 7, 16. Atque illa vasa fictilia erant, vt ex eodem cap. liquet. singuli enim repente suos cados fregere. In eiusmodi cadis farina etiam conseruabatur, vt apud illam viduam Sareptanam obseruauimus. 3. Reg. 17, 12. Viuit Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farina, in hydria, Hebr. in cado. Denique ministerijs domesticis vulgare atque frequens vas cadus erat; ideoque ad portandum habilis. Implete (inquit Elias) quatuor hydrias aqua, Hebr. quatuor cados. 1. Reg. 18, 34. Et Salomon, Ante, inquit, quàm conteratur hydria super fontem. Eccles. 12, 6. Huius nominis & vasis meminit Iosephus Gorionides Hebræus scriptor, lib. 1. pagin. 10. col. 1. Est etiam in lib. Misnaioth huius rei mentio facta tractat. de Sebighith, cap. 5, vers. parag. 7. De vase quinque cadorum olei, & quindecim vini, quæ sigulis vendere liceret in septimo anno.

Est & alia breuis mensura Hebr. MESAHA dicta, quam singulis vicibus bibere iubebatur Ezechiel ca. 4, 11. ea trigessimam partem Log capere traditur à Camhio in eum locum.

Fuit & HARVAD apud antiquos, cochlear magnum duos pugillos capiens, de quo in lib. Misnaioth, tract. de Nezir, cap. 7, parag. 3.

Fuit in vsu & aliud cochlear ligneum, quod ZZZ dicebatur, vnciæ ferè capax, vt describitur in Haruch.

KORTOB mensuræ genus fuit, tres oui partes, ex quinque continens; quod in Haruch indicatur.

KEPHIZA in lib. etiam Haruch describitur, Aramaicum nomen, & centesima pars Cori esse dicitur quadraginta trium ouorum & quintæ oui partis.

KANTAR Canthari nomē refert; vas erat portatu facile, vbi plenum esset, ideoque non nimis magna, at nobis incertæ mensuræ: cuius mentio fit in Beresith Rabba cap. 6. & Semoth Rabba cap. 31.

Fuit etiam eiusdem aut similis cum superiori vasis vsus quod KANKAN veteres dixerunt. Sæpè est citatum in lib. Misnaioth, tract. de decima secunda, & in tract. de primitiis cap. 3, parag. 1. & cap. 11, parag. 6. & tract. de Hhalah cap. 2, parag. 1. Et de Ghedioth cap. 5, parag. 5. in Comment.

Inuenimus & in Elucidario Santis Pagnini, Anbag liquidorū mensurā nomine Latino quartarij redditam. In Ha-

Hin part.

כֶּרֶךְ

אֶרְבָּב

כֶּרֶךְ

קֶדוּ

תִּרְדוּ

קֶדוּ

קֶדוּ

קֶדוּ

קֶדוּ

קֶדוּ

קֶדוּ

קני In Haruch etiam legimus nomen **TENI** mensuræ esse oua **LX**. continentis.

קניש Mensuræ nomen commune est, tertiam partem cuiuslibet mensuræ significans, quod nonnullis certæ mensuræ puratur esse, Psal. 8. 6. Potum dabis in lachrymis, in mensura. Et apud Isaiam, ubi noster Interpres vertit: Et colles in statera, Hebraica habent, in Selis.

קניח **SELAHHATH** mensuræ cuiusdam liquidorum nomen esse auctor Haruch dicit, cuius tamen definitionem non indicat.

קניח **THVMAN** sive **THAMNETHA** mensuræ genus esse dicitur in Midras Rabba cap. 9. quartarium Latine quidam dicunt; cuius & in Haruch mentio fit: **Aramæum** nomen est.

קניח **THARKAB** duos cabos continere, ex ipso nominis etymo indicatur. Legitur nomen in Midras Rabba cap. 9. & Psal. 81. in Midras. nomen ex Chaldaeo & Hebræo compositum est.

קניח **SARGAS** etiam mensuræ nomen est in Haruch, nomen barbarum.

קניח **GARBA** dolium Latine verti possit, liquidorum certa mensura lignea portatu non difficilis, qualis apud Italos **BRENTA**, Ezech. cap. 45, 20. Camhius. nomen **Aramæum** est.

קניח **HABIAH** vas notæ olim mensuræ quo liquida, ad certam mensuram, capi poterant, Misnaioth de votis cap. 8. parag. 7.

קניח In Haruch præterea nomen **BARZINA** legimus, indicata mensuræ, incertæ tamen, significatione. Nobis autem Hispani agrorum cultores, & nomē, & rem ipsam ab Arabibus, quorum hæc vox est, accepisse videntur. est autem **BARZINA**, apud Hispanos, faccus ex fanibus sparteis in casses retis modo connexus, qui ad fruges, paleas, culmosque transferendos commodus est. Capit autem tantum, quantum vel manipulorum vel palearum, vel culmi iumentum dorso portare potest. Interdum vna magna iumento transuersa imponitur. Nonnunquam ad deportationis commoditatem, duæ breuiore vtrimque in onus aptantur.

קניח **PAZZKETAR** lebetē esse dicunt integri Lerhech capitem. Exod. 26, 27. in Thargum. & Midras Rabba cap. 4. Atque hæc de mensuris obscurioribus.

Summa celeberrimum mensurarum in liquidis ratio.

	Ouum gallinaceum.
Log sive Lagena	sex oua continet. diuiditur in partes octo.
Hin	duodecim Login capit. diuiditur in partes sex.
Bath sive Bathus	septuaginta duo Login excipit.
Cov sive Hoomer .	Corus decem Bathis completur.
Cad sive Cadius	vas fictile, quod humero impostum femina portare potest.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI EPHRON SIVE DE SICLO, Volumen tertium.

שקל **NTIQVISSIMA** omnium, quas diuina scripta commemorant, monetarum **SEKEL** est: quæ & nomine suo præcipuam sibi vendicat commerciorum fidei rationem & consuetudinem. Siquidem nomen trahit à verbo **SAKAL**, quod ponderare Latine dicere possumus, & **SEKEL** ipsum pondus etiam non inconcinne interpretari: fuit enim antiquissima & æquissima etiam monetæ expensio, in qua nihil fraudis aut detrimenti accipi poterat: quandoquidem sta-

tera certissima defectus & incrementi est indicatrix. Atque ita legimus Genes. 23, 16. Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulerat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ. Atque hoc modo appensum argentum, tametsi non signatū fuerit neque cusum, nullam omnino fraudē admittit. Sed an olim cum primū hoc nummi genus extitit, signatum fuerit, incertum adhuc nobis est; nihilque ad cōmunem commerciorum consuetudinem certam statuendam desiderare posse putamus, si id ignoretur, dum de certo ponderis modo constet. Illud autem scimus, non tantūm olim in ipso primo monetæ inuentæ tempore, sed posterioribus etiam longè porrò sæculis, cum numerorum tūlorum frequens vbiq. vsus esset, argentum etiam & aurum non cusum in commerciis fuisse receptum, quod vel ex Græco nomine *ἀσπυον* ab Hebræis etiam vsurpatum, manifestè arguitur: de quo legimus in lib. Misnaioth, tract. de decima secunda cap. 1. parag. 2. & tractat. de Ghediuth. 3. parag. 2. Quoniam verò **SEKELVS** non ad monetas alias cognoscendas modò, sed ad ponderum factorum explorandas rationes, nobis aditum aperire potest; quòd horum omnium ipse primus index & tanquam fator quidam sit, idcò primus omnium vt expendatur postulat: se enim rectè cognitò, cætera facile percipienda pollicetur.

Fuit autem iam diu & nostro etiam sæculo, à compluribus de Sicli valore & pondere quæsitum; quorum sententias varias nos, non sine negotio diu examinabamus, donec quemadmodum discernere diducereque possimus, maximam cōmoditatem adepti sumus: vbi ipsum verum ac certum Israelitarum Siclum, non casu, sed diuino beneficio & consilio, vt credimus, nacti sumus. Accidit enim dum Tridenti publicæ pietatis causa in Concilio essemus, vt inter alios libros, quos mihi euoluendos proposuissim, doctissimum quendam Penatheuci expositorem perlegerim, Mosem Nehemani filium Hebræum Gerundensem, qui ante annos quadringentos (ni si me supputatio fallit) in Catalonia floruit. Ille autem in Comment. Exod. 39. multis verbis differens significabat, se non facile ad Salomonis Iarhæi, qui ante illum in Gallia scripserat, sententiam, de Siclo accedere; cum Salomoh affirmasset, Siclum esse dimidiam argenti vnciam. Postea tamen absolutò iam in omnem legem Commentariorum opere idem Moses Gerundenfis capite ad eam rem propriè addito, Sicli æstimationem à Salomone illo indicatam re ipsa doctus ingenue & apertè, vt viros doctos & veri inueniendi atque docendi cupidos decet, comprobauit. Narrat autem se eo anno, quo illa scriberet, in Palæstinam ex Hispania sacrorum locorum visendi causa nau delatum Acconum, quam nunc Iachan vocant, deuenisse; ibidemque sibi ab incolis ostensum fuisse nummum argenteum antiquissimum, expressis tamen signis & literis conspicuum; in cuius altero latere forma esset vasculi illius, quod Manna plenum in sacra arca ad sæculorum monumentum, Dei iussu & Moylis procuratione fuerat repositum: & in altero ramus ille admirabilis, quem in fasciculum virgularum plurimarum Aaronis nomine illatum (cum illius Sacerdotali dignitati ab æmulis quibusdam obtraheretur) postera die populus omnis florētē, amygdalæque explicantem vidit, inscriptiones etiam fuisse in eodem nummo Samaritanis characteribus, quæ olim communes totius Israelis literæ fuerant, ante discessionem decem tribuum à duabus, lingua planè Hebraica, quarum exemplum ex altera parte erat **SEKEL ISRAEL**, quod Latine sonat Siclus Israelis: ex altera verò **IERSALAIM KEDESSAH**, hoc est Ierusalem sancta: qui nummus antiquitatem cum primis magnam probabat, vt pote cusus nomine Israelis, eo tempore, quo omnes duodecim tribus cōmuni cōcordia Israelis nomen obtinebant; quoque Hierosoly-

ma ipsis

ma ipsis omnibus regia vrbis sanctaque erat; eademque cōmunis omnibus & religionis & publicæ rei & monetæ atque literarū ratio; quæ postea discessionē facta, alia atque alia vtrique parti fuit. Namque Iudæi, vt omnes ferè scriptores asserunt, ne cum schismaticis Israelitis vilo sacrorum vsu communicarent, eam literarum formam, quæ nunc etiam in vsu est, hoc est quadratam, mutatis valdè alterius prioris figuris, adinuenerunt. Affirmat præterea idem Gerundenfis, nummum illum, qui Siclus inscribatur, sibi in statera pensum dimidiæ argenti vnciæ pondus reddidisse, ostensam quoque alteram monetam dimidiato pondere minorem, iisdem omnino vasibus & rami figuris, quæ tamen non **SEKEL** sed **HASZI SEKEL**, hoc est, dimidius siclus diceretur. probari itaque sibi vel maximè Salomonis Iarhæi, de Sicli pondere & valore, sententiam. Eadē verò nocte, qua ipse illius auctoris commentariis perlectis, ad illam postremam, de Siclo in peregrinatione reperto & agnito, narrationem perueniebam, tredecim aurea antiqua Imperatorum numismata, ad amicū quemdam doctissimum, ab Archiepiscopo Leffrigonia missa, vt interpretarer, accepi, quòd eiusmodi antiquitatum studiosus aliquando fuisse diceret, ea liberali cōditione proposita, vt si quæ ex illis optarem, apud me retinerem lubenti animo donata. Præter illa autem tredecim aurea, vnum etiam erat duplo quàm singula ex aureis crassius, maioris etiam formæ, purissimo argento constans; iis denique omnino figuris & characteribus cusum, quæ à Mose illo Gerundenfis descripta, superius breuiter à nobis sunt indicata. Quod vbi vidimus, diuini beneficium manifestissimum interpretari, vnum tantūm nobis retinimus, cæteris omnibus domino suo, vnà cum explicatione redditus, cui oblari beneficij gratias egimus; non tamen eo tempore numismatis à nobis delecti dignitatem cæteris omnibus in multis aliorum nummorū millibus præferendam significabamus, quam tandem postea nostræ optionis ratione exposita indicauimus; id autem numisma plurimis & doctissimis & antiquarū rerum studiosissimis viris ostēdimus: idque adhuc cœu pretiosissimū & amici munus, & certissimum veritatis antiquæ testem magni thesauri loco seruamus; cuius vnus cognitio omnem nobis in ponderum & monetarū ratione consolidanda veri disquirendi laborem ademit. Namque ad stateram examinatum quatuor integras argenti drachmas, hoc est, dimidiam vnciam reddit, non vulgaris vnciæ dimidium, sed eius, cuius pharmacopœis, in medica materia expendenda, vsus est: quam semunciam Atticam antiqui dixerunt; atque ita verissimum esse comprobatur, quod Iosephus in libro antiquitatum docet, Siclum Atticè tetradrachmi pondus fuisse. Est igitur huius nummi pondus quantum ferè quatuor Hispanorum regalium nummorum, aut quatuor Iuliorum Romanorum ferè, aut Venetorum Mocenigorum duorum, aut Flandrici nummi, qui quatuordecim stufis, quos vocant, permuratur. Denique hoc nobis antiquissimæ semunciæ, & ad nostra vsque tempora durantis exemplū est. Appellabatur autem Siclus sanctus, vel sanctuarij Siclus, idem ille, qui in hoc numismate dicitur Siclus Israel: namque Israel sanctificatio Domini factus est, & potestas eius, ex quo ex Ægypto redemptus in populi rei que publicæ nomē est redactus.

Porò Sicli illius sancti viginti granorum pondus esse ab ipso legislatore Mose definitur, Exod. 30, 13. Siclus, inquit, viginti obolos habet: & Ezech. 45, 12. eodem modo ait: Siclus viginti obolos habet. quod noster Interpres vertit obolos, Hebraica lingua dicitur **GERAH**, quod nomē ab **AGAR** verbo, quod cōgregare significat, deductū volunt Grammatici: alii à **GERAR**, quod est miscere deducunt, quòd multæ simul eiusmodi argenti portiunculæ inter se mixtæ, exiguâ speciem singulæ nec satis notabilem præberent. Fuit autem **GERAH** illud portiuncula eiusdem ferè ponderis

cum siliquæ communis semine; id quod nos, periculo facto, deprehendimus, granis siliquæ viginti in altera statera lance, & siclo nostro in altera appensis, ferè enim pondus vtrimque conuenit. Atque ita apud quosdam ex Hebræis doctos legimus, illa quæ vocatur **GERAH** grana esse **HHARVB**; quod verò illis **HHARVB** Arabibus **ALHAROB**, Hispanis **ALGARROVA**, & Latinis dicitur siliqua. Itaque **GERAH** vigesima sicli pars est, quam Chaldaei paraphrastæ perpetuò **MEGHA** exponunt, hoc est minutum argentum, eiusdem ferè ponderis cum minura Turcarum monetæ ex argento, quæ vulgò **GHAZPAR** sive **ASPRO** dicitur. ex Chaldaico nomine **MEGHA** vocabulum Meaja Hispanicum factum arbitramur, quod minuti argentei nummi olim apud nos genus fuit. Atque illud nomē quod medicis in vsu est Cheratum dictum, ab illo Hebraico **GERAH** factum arbitramur; nam medicis ab Arabibus acceperunt **CHERATH**: Arabes verò ab Hebræis vocis vicinitate **G** in **C** conuersa. Iam verò quibus in locis præcipuè Sicli mentio fiat, ostendamus. Abraham ab Ephron Hertho agrum sepulchri causa emit quadringentis siclis argenti, hoc est vnciis ducentis, drachmis mille & sexcentis. Gen. 23, 15. Argenti triginta siclis præscripta multa est Domino, cuius bos, seruum alterius occiderit, Exod. 21, 32. Siclis etiam redimebatur multa præuaricationis & damni dati in sacris rebus; Siclis inquam sanctis, ad arbitrium Sacerdotis numerandis, quanquam in Latina interpretatione legimus duobus siclis. Leuit. 5, 15. Siclis sanctis quinquaginta æstimabatur redemptio voti personalis in viris: triginta verò in feminis à vigesimo anno vsque ad sexagesimum. A quinto autem anno vsque ad vigesimum maris æstimatio viginti siclorum erat, feminae decem. Ab vno mense vsque ad annum quintum, pro masculo dabatur sicli quinque, pro femina tres. Sexagenarius & ultra dabat quinddecim siclos, femina verò decem. Ager triginta Homer hordeorum capax æstimatus est ad voti redemptionem quinquaginta siclis argenteis. Denique omnis sacra æstimatio siclis sanctis fiebat, sicut scriptum est: Omnis æstimatio tua siclo sanctuarij pòderabitur. Siclus viginti obolos habet, Leuit. 27, 3. vsque ad 25.

Pro singulis capitibus, quibus primogeniti Israel Leuitarum numerum superabant, iussi sunt exsoluere, quinos siclos sanctos vicenorū Gerah sive obolorum. Num. 7, 47. Singula acceptabula argentea à tribubus Israelis oblata centenos & tricenos siclos, hoc est vncias quinas & sexagenas ponderabant. Phialæ verò singulæ septuagenos siclos, id est vncias argenti tricenas & quinas continebat. Num. 7, 12. & deinceps. Atque ita omnium siclorum summa, bis mille, & quadringenti erant in siclo sancto, mille inquam, & ducentæ vnciæ. Primogenitorum summa redemptio erant quini sicli in siclo sancto vicenorum Gerah, qui tamen pro Sacerdotis arbitrio, pauciores esse poterant, ex offerentium facultate æstimata. Num. 18, 16.

Ducentos argenti siclos sacrilegio à se subreptos Ghacam confessus est, Iosua 7, 21. Dauid ab Arauna Iebuseo aream altari ædificando oportunam cum bobus argēto siclorum quinquaginta emit. 2. Sam. 24, 24. Elisæus prædixit satum simlax, postero die emendum siclo, & duo Satha hordeorum tantidem. 2. Reg. 7, 1. Menahhem muneris Assyrio regi dandi causa populo Israelitico quinquagenos siclos viritum imperavit. 2. Reg. 15, 20. Nehemias refert panem, vinum & quadragenos, per singulos dies, siclos fuisse populo à principibus exactos. Nehem. 5, 14. Septem & decem siclis Ieremias agellum in Hanathoth ab Hanamel cognato emit; quod Latinus Interpres vertit septem stateres, & decem argenteos; Hebraicè ad verbum est, septem sicli & decem argentei. Hoc etiam modo æstimamus Ægyptiam quadrigam sexcentis argenteis constituisse non siclis, sed drachmis; hoc est, quarta sicli parte; nam

Siliquæ semina.

Argenti.

Cheratum medicorū.

argen-

argenti nomine drachmam non raro intelligimus; Siclum verò, ubi intelligi oporteat, ipsum nomen appositu indicat.

Sicli variatio. Atque sicli pondus hoc fuit præfixum frequenter, in sacris libris indicatum: quod si aliquando in profanis vñibus maioris ponderis deprehendatur Siclus, id non ex lege, sed ex hominum quorundam principum & ditum cupiditate ortum existimare oportet, qui duris & difficilibus temporibus, ut pauperiores citius exfoliarent, siclum augebant, accepturi ab iis, quibus frumentum venderet, eiusmodi pecuniam exfoluere coactis, aliàs ipsi talibus siclis cõmuniter in soluendo, si quid emerent, non vsuri. Cuiusmodi nefaria fraus ab Amos vate aperte reprehendete improbat. Audite hoc, qui conteritis pauperem & deficere facitis egenos terræ, dicentes, Quando transibit mensis, & venundabimus merces, Sabbathum, & aperiemus frumentum ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas. At verò huiusmodi illegitimos siclorum, si quis certam rationem querat, nullam planè sibi constantem reperiet, quanquam sunt, qui inter sanctuarij & prophanum & regium siclos, nescio an tam certè, quam curiosè, distinguant.

Atque nummum illum argenteum, quem Siclum vocamus, primam domus monetam celeberrimam & Israelitis propriam fuisse, docent antiqui auctores, in lib. Misnaioth de Chelaim, cap. 2. parag. 7. In eodem etiam libro describitur Siclus ille, qui literis Samaritanis inuenitur tract. de Iadam. cap. 4. n.

DE SICLI PARTIBVS.

Dimidius Siclus. Præter Sicli nummum integrum tetradrachmon, quod iam descripsimus, alias etiam monetas fuisse ex Sicli ipsius diuisione nomen fortitas (siue signatæ illæ, siue signo carentes fuerint, nihil refert) in sacris libris obseruauimus: Namque dimidij Sicli mentio fit Exod. 30. 13. & 15. Hoc autem dabit omnis, qui transiit ad numerum, dimidiu Sicli, iuxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet, media pars Sicli offerretur Domino. diues non addet ad dimidium Sicli, & pauper non diminuet. Huius ponderis monetam vnà cum Siclo ipso sibi visam in Ghaco vrbe, iisdem cum Siclo imaginibus signatam, Gerundenis affirmat.

Triens. Fuit etiam tertia Sicli pars, quæ sex Gherah cum dimidio & sexto vnus Gherah ponderaret, ut ex libro Nehemiam cognouimus, ubi scribitur, decernendum esse tributum, in singulos annos soluendum, tertiae partis Sicli ad domum Domini, Nehem. 10. 32.

Quadrans. Quartæ etiam partis Sicli moneta fuit in vsu, hoc est drachma integra, quãtus noster regalis dictus nummus est. Sic enim scriptum legimus in lib. 1. Samuelis, cap. 9. 8. Rursum puer respondit Sauli, & ait: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti: demus homini Dei, Hebraicè est Sicli argenti.

Porro, siue auro siue argento, siue etiam ære pecunia exfolueretur, omnis ratio ad Sicli valorem referre-batur, ut viginti Sicli in auro, tantum auri esset, quantum viginti Sicli in argento valerent. constat autem ex drachmis & didrachmis antiquis duplex ferè esse auri pondus ad argentu; nam quæ denarij valore apud nos extat numismata argentea, singula drachmam ponderant. Eiusdem verò magnitudinis aurea, quæ nobis sunt satis multa expensã, binarium drachmarum pòdus habent. Valor autem auri cum argenti valore collatus, non semper idem est, sed pro principum arbitrio & temporum vsu mutatur frequenter. Tamen ut ex multis temporum exemplis obseruauimus, auri valor super argentum, nunquam ferè minor fuit, quam decuplus; ita ut pro singulis auri drachmis, argenti, ad minimum, dena sint reddendæ.

Stater. Iam nunc faciliè ex his cognosci potest, staterem Gregorum, qui æqualis cum Siclo ponderis est; & didrachmon cum semisiclo, & drachmã cum quarta Sicli par-

te, ex Hebræorum nummorum & ponderum imitatione fuisse accepta.

DE SICLO PONDERE.

Non modò nummorum & monetarum, sed ponderum etiam primum exemplum Siclum statuimus. Etenim cum de pretio rei alicuius exfoluendo agitur, quacunque materia nummi consistit, dummodò Sicli mentio fiat, ad argentei Sicli valorem ratio referenda est, ut paulò superius adnotauimus. Cum verò de pondere mentio fit, ipsum Sicli pondus, hoc est tetradrachmon siue femuncia, repetendum. Aliàs multa absurda, si res aliter æstimata fuerit, consequentur. Neque enim putamus auream monetam aliquam fuisse, quæ Siclus diceretur, neque aream etiam; quanquam non inficias ibimus, fuisse aureas & areas monetas, verum aliis nominibus dictatas; ut de nonnullis postea explicabimus. Quosdam etiam aureos nummos vicinum siclorum, quosdam vicinum quinatorum, alios quindenorum in vsu fuisse, quæ Minæ partes dicerentur, ut exponit Camhius in Ezechiel. 45. 12. sed cerum auri vel æris Siclum eodem nomine dictum, non facile in antiquorum libris agnoscimus: sed cum de Siclo auri aut argenti Scripturæ meminerint, pondus ipsum, non valorem esse æstimandũ arbitramur; cuius rei exèpla aliquot satis aperta subiiciamus in lib. Num. 7. 87. Cochlearium aureorum pondus fuisse denum Siclorum in singula cochlearia, quæ noster Interpres mortariola vertit. Quo loco non de valore auri, sed de pondere omni ex Sicli ratione cognoscendum indicatur.

Nam si (ut quidam volunt) Siclus auri esset, & tantum valeret Siclus aureus, quantum argenteus, hoc est minus auri pondus, quantum videlicet Sicli valorẽ æquaret; Siclus aureus valeret quatuor drachmas argenteas, & ponderaret ad summum duo Gerah, hoc est grana siliquæ duo. Totum igitur cochlear esset viginti granorum argenti, hoc est ponderis quatuor drachmarum. Quantum autem poterat esse cochlear huius materia, quãtumue thuris caperet eiusmodi cochlear, cum scriptum sit, & mortariolum aureum appendens decem Siclos plenum incensi, quatuor vel etiam duo thuris grana cochlearis dimidiæ vnciæ acceptabulum implere abundè possent. Quam ob rem singulorũ cochlearium materiam auream denos Siclos, hoc est quinas vncias ponderasse interpretamur. Ex quinis autem auri vnciis vix satis commoda cochlearia fieri possunt: quandoquidem non magna sunt, quæ nobis in vsu sunt argentea cochlearia, binarium vnciarum cum dimidia, quantum argenteæ materiae cum quinque auri vnciis collatum, conuenit. Atque ita apertis verbis Scriptura ipsa significat, non de valore cochlearium, sed de pondere auri, illo in loco agi; sic enim ex verbo legimus, in descriptione singulorũ cochlearium: Et cochleare aureu appendens decem Siclos. & in fine capituli, cum summa omnium subducitur. Cochlearia aurea duodecim plena thure, id est simul auri Sicli centum viginti pondere sanctuarij. ut præcedenti versu est annotatum in eodem cap. Illud etiam summum auri pondus, quod ex diuersis munerum speciebus collatum est, ad fedecim milia septingentos & quinquaginta Siclos; sic est intelligendum de pondere, non de valore auri; nam aliàs si valor auri tantum in illo loco indicaretur; non satis magna præda esset, mille sexcenti & septuaginta quinque Sicli, ex numero pugnatorum, quos tribuni & Centuriones habuerant, sub manu sua, nullo excepto, à quibus recepta fuerant monilia omnia aurea, hoc est, periscelides, armillæ, annuli, dextralia, murenulæ, ex tanto fœminarum & virorum numero capta, in quo inuenta sunt virgines triginta duo mille. locus est in lib. Num. 31. 5. Illam etiam laminam auream, quam Ghacham sibi ex anathemate subreptam confessus est, quinquaginta Siclorum ponderis, non æstimationis rationibus interpretamur. Nam si æstimatione Siclorum argenti exponamus, vix laminã inueniemus dici posse,

quæ quiri-

quæ quinque Siclis, hoc est duabus vnciis cum dimidia æqualis pondere sit; satis enim parua auri portio duas vncias cum dimidia ponderat. Et ille in aures Gedeoni ex spoliis Ismaelitarum oblata, ad hanc rationem sunt referenda; ut omnium simul iunctarum pondus fuerit mille & septingenti sicli, hoc est, vnciæ octingentæ & quinquaginta auri, quæ summa est ferè sex mille octingentorum aureorum communium, quos nostro tempore coronatos vocant. Iud. 8. 25. Aurum etiam quocandelabra facta sunt, in pondere expensum scribitur. 1. Paral. 28. 15. Atque hoc modo siclorum, hoc est, femunciarum ratione omnia auri & argenti pondera exponenda videntur, nisi aliter expresse indicatum fuerit. Eodem quoque modo quinquagenum siclorum fuisse intelligimus, vncinos ex auro ad valus tẽpli continèdas factos. Neque enim minores ferre pondus valuarum vertendarum possent. locus est 2. Paral. 3. 10.

Illam porro, quæ de ferri, chalybis & æris ponderibus aliquando in scripturis leguntur sacris, ubi siclorum nomine significantur; ad hanc etiam rationem sunt à nobis omnino referenda. Quanquam sunt, qui dicat singula metalla, suos certos habuisse, quibus expenderebantur, siclos. Nullum tamen exemplum hæcenus obseruauimus, cuius argumento in hanc sententiam concederemus. Quod verò à Salomone Iarchio in Comment. 1. Samuel. 17. 7. scriptum est, sicli ratione nobis probari possit, non planè constat, dum ille absolute pronuntiat omnes siclos, qui apud prophetas referuntur, minarum ponderibus exponendos esse, deceptus fortasè illa re quòd ferrum hastæ Goliath sexcentorum siclorum ponderis in sacra historia descriptum, non satis magnum putauerit tam vasti corporis bellatori viro, cum tamen nobis nimis etiam magnum videatur ferrum hastæ trecentarum vnciarum; si modò ad lancearum vsu, hoc est, cõfodiendum & transfigendum habile, comparatum sit, nimirum viginti & quinque librarum: quæ additæ hastæ ad instar liciatorij textorum crassè lanceam efficient, nulli nunc vsuro habilem. Nedom si, ut ille docet, trecentas minas ferre adscriberemus. Illud præterea quis non modò homo, quantumuis procerus gigas, sed vel elephas portare posset lorice pondus, quod eodem loco significatur fuisse quinque mille siclorum, si pro siclis minas exponere deberemus? Namque sicli quinque mille, iuxta ponderis à nobis explicati rationem, bis mille & quingentas vncias efficiunt, hoc est, libras ducentas & octo, atque vncias quatuor: quod quantum thoracis pondus sit, nemo est, qui non satis intelligat. Igitur nostra siclorum ratio & satis clara, & omni ex parte communis, cui libet quæ materiae eadem est. Neque verò à proposita re alienum videbitur, ut locorum duorum in sacris libris sententias, quæ pugnant inter se videntur, explicatione adhibita conciliemus: quandoquidem ea non exiguum negotium quibusdam fecisse videmus, adeò ut illa difficultatis euadendæ via fuerit visã commodissima, si quædam siclorum excogitaretur varietas. Est autem, ut quibusdam videtur, locorum pugnantia illa primo Samuelis lib. cap. 24. Dicitur David emisse aream, & boues ab Arauna Iebusæo siclis quinquaginta. & 1. Paral. 21. eum de eadem re mentio fiat, sexcentis siclis auri iustissimi emisse dicitur. Ergo necesse est quinquaginta siclos illos apud Samuelẽ conscriptos magnos fuisse, qui sexcentos facerent minores; qua tamen nouos siclos cendendi molestia faciliè carere possumus, & eodem omnino monetæ genere vtriusque loci exfoluendæ rationi satisfacere, si rem ipsam, quam David est mercatus, omnè dimetiamur. Est autem illorum locorum summa explicatio eiusmodi: David primum de publica salute sollicitus, locum areæ, ad diuinam indignationem hostiis cæsis placandam sibi optatum, ab Araunaque volente oblatum, vnà cum bobus ipsis emit quinquaginta siclis. Viginti enim, aut ad summum viginti quinque æstimari potuit

fitus areæ, in qua Arauna vnũ tantum par bouum tritura exercebat; qui locus areæ ad præsentem sacrificiorum procuracionem construendæ satis erat. totidem etiam siclis par bouum ad sacrificium est æstimatum. Quam rem, ubi David Deo probari cognosceret, impetrata misericordia & clementia, ex sacrificio facto iam edoctus, totum locũ illum, ad Araunam pertinentem, hoc est, totum montem Moriah, ad decreti templi ædificationem, sibi comparandum duxit; eumque sexcentorum siclorum pretio, aurum appendens, emit; atque templo ædificando destinauit. Itaque historia lib. 2. Samuelis, quod de peste immissa per sacrificiorum procuracionem celerè auertenda ageret, areæ tantum, in qua ara constructa est, & bouum, qui euestigio ad victimam parandam commodè reperti sunt, precium diligenter à Dauide solutum indicat. Paralipomenon verò historia, quæ de templi per Salomonẽ ex paterno testamento ac pecunia ædificandi rationibus, in vniversum agit, non areæ ad aram opportuna tantum, sed totius loci precium significat. Id quod ipsorum verborum obseruata ratione, aperte explicari potest. Nam prior locus sic habet: Quid causæ est ut veniat dominus meus rex ad seruum suum? cui ait David, Ut emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Cui cum gratis obtulisset Arauna aream, & boues, & iuga: respondit, Nequaquam, sed emam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream & boues argenti siclis quinquaginta, & ædificauit David altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica, & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel. sic in li. Samuelis. In lib. autem Paralip. non de area solum, sed de loco areæ & de ara in area constructa, de quæ periculo factò diuinæ probationis, & de consilio inito ædificandi templi, & apparato opere ac penè cepto, mentio fit, ita ut manifestè intelligatur maiorem rationem illic haberi templi ædificandi, quàm altaris ad præsentis calamitatis deprecationem positi. Sic enim legimus: Dixit David ad Araunam, Da mihi locum areæ tuæ, ut ædificem in ea altare Domino, ita ut quantum valet, accipias, & cesset plaga à populo. & paulò post, Dedit ergo David Araunæ, pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos, pro loco, inquit: & ut Hebraica ad verbum habent: Et dedit David Ornan pro loco siclos auri, in pondere sexcentorum, hoc est, aurum in pondere sexcentorum siclorum. Illud etiam de toto loco, de toto, inquam, monte, hæc exponenda esse confirmat quod in 2. lib. Paralip. cap. 3. scriptum est. Et cepit Salomon ædificare domum Domini in Ierusalem, in monte Moriah, qui demonstratus fuerat David patri eius, in loco, quem parauerat David in area Ornan Iebusæi. hic nomen loci illi alteri respondet, quod in superiori libro bis indicatum est. illum autem locum parauerat David, cum esset in area Ornan Iebusæi sacrificans, & euentu ipso cognosceret, Deo locum placere, sicut illic scriptũ est. Protinus ergo David videns, quòd exauisset eum Dominus in area Ornan Iebusæi, immolauit ibi victimas. Et paulò post, dixit David, Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel: distinxit videlicet inter domum & altare. Et præcepit ut congregarentur omnes profelyti de terra Israel, & constituit ex iis lapidas ad cadendos lapides, & poliendos, ut ædificaretur domus Dei, &c.

Hanc nostram expositionem præterquam quod lectio ipsa indicat aperte, non obscuris verbis Camhius indicat, atque ex antiquorum doctorum sententia comprobatur, in 1. lib. Samuel. 24. 24. Atque hæcenus de Siclo, quæ satis videbantur, sunt nobis exposita.

Z Z E L A G H 779

Antiquissimi & certissimi Israelitarum nummi siclus & sicli partes sunt; ceteri omnes, ex aliarum gentium

bb 2 commerc.

commercio cum nominibus etiam inuecti videntur, namque nomina ipsa aliam linguam produunt, & ponderum ratio varia alias institutiones sui arguit. Quam ob rem in libris Misnaioth tract. de Beruroth. cap. 8. parag. 7. in hanc sententiam legimus: Omnis moneta, in sacris, & extra præter siclos, ad pondus Tyri refertur, & argento aut argenti valore exsoluitur.

Prima autem cæterarum monetarum, quæ ad Siclum referri potest, dicta fuit ZZELAGH, quod nomen Latine petram vel saxum sonat: cuius signa quæ fuerint, non memini me vsquam legere, æstimationem verò legimus fuisse duorum siclorum; namque in lib. Misn. tract. de votis, ca. 43. parag. 8. scribitur, siclum esse dimidium ZZELAGH, & in tractatu de Sebughoth, cap. 6. par. 1. dicitur; ZZELAGH est duplex SEKEL. Idem dicitur valere quatuor denarios, hoc est quatuor didrachmas; namque hac æstimatione denarium accipiendum esse, res ipsa nos docet, Misnaioth de angulo, cap. 8. par. 2. & de decima secunda, cap. 2. parag. 1. & parag. 5. in cuius loci Commentariis dicitur valere duos siclos: & tract. de CHICHAR ca. 8. par. 1. & de GHERVBIIM cap. 5. par. 2. in Comm. Atque hæc ratio est vsitatissima ZZELAGH, hoc est Tyri, quod viciat integræ argenti pondus habebat. Fuisse autem nec perpetuam, nec vbiq; constantem hanc ZZELAGH rationem ex varia etiam lectione docemur. Namque in primis paraphrastæ Chaldaei, quæ siclum Hebraicè vocamus, ZZELAGH reddidere, vt Gen. 23. Exod. 31. & 8. in Thargum. Et in Haruch idem traditur. Et Helias Leuites in Thesbith scribit ZZELAGH, siclum esse argenteum quatuorq; valere ZVZIM, de qua moneta inferius dicemus. Et in lib. Misnaioth, tract. de primitiis cap. 10. parag. 4. & 5. legimus quinque ZZELAGHIM in Galilea pondus esse decem ZVZIM in Iudæa: fit etiam mentio de ZZELAGH Neronith, hoc est de ZZELAGH Neronico à Nerone cuso, Misnaioth de Ahaloth, cap. 13. parag. 8. & tract. de Chelaim, cap. 17. parag. 21. Inuenimus & factam mentionem ZZELAGH arei in lib. Misnaioth, de decima secunda cap. 2. parag. 5.

MEGHA. מֵגָה

MEGHAN moneta argentea nomen satis vulgare fuit; quanquam in sacris libris nusquam quod sciamus vsurparum. Eius autem pòdus sedecim granorum hordei erat, vt definitum legimus in lib. Misn. tract. de angulo, cap. 8. parag. 7. & 1. & tract. de Sebigith, cap. 1. parag. 2. in Comm. & in tract. de HHACHA, cap. 2. parag. 2. & de Ghediuth, ca. 3. parag. 1. dicuntur duo MEGHOTH grana facere hordei triginta duo communia: & ibid. cap. 1. parag. 1.

Nec verò eandem apud omnes aut semper æstimatione idemq; pondus MEGHA fuisse legimus, sed variū omnino. Nam quanquam frequentissima MEGHA sedecim grana hordei ponderasse dicatur; alie etiam eodē nomine fuerunt varij ponderis. Inuenimus enim aliquando idem quod GERAH, quam vigesimam sicli partem diximus, à quibusdā æstimari, vt à Camhio 1. Samuel. 2. vers. vltimo. Et ferè semper Chaldaus pro Hebraico GERAH reddit MEGHAN. Et legimus esse in ZZELAGH MEGHOTH sedecim: ex alio autem genere viginti in Misnaioth de decima secunda, cap. 2. parag. 5. & in tract. de Ghediuth, cap. 1. par. 1. legimus MEGHAN esse vnā ex partibus viginti quatuor ZZELAGH. In eodem autem loco scribitur Meghah continere sedecim granorū hordei pondus. Possent autem dicere varietatem esse in ZZELAGH magis quàm in MEGHAN ipsa, vt superius docuimus, nisi in libris Misnaioth, tract. de decima secunda, cap. 4. parag. 21. legeremus Meghah pondere decem granorum hordei communis, nisi mendosus eo in loco sit codex, & pro 7 legatur 1.

Appellatur igitur idem monetae pondus aliàs MEGHAN, aliàs AGYR, vt docet Camhio lib. 1. Samuel.

cap. 2. vers. vltimo in Commentariis, atque etiam GERAH, sed huius perpetua, vt diximus, & constans ratio est, nempe vigesima sicli pars.

KESCITAH קֶשֶׁתָּה

Kescitah nomen ter, in sacris libris, reperitur. Gen. 33. 19. dicitur Iacob emisse partem agri, in qua fixerat tentoria, à filiis Hemor centum KESCITAH, & eiusdem loci ac pretij mentio fit apud Ios. 24. 32. & Iob à singulis cognatis & amicis singulas KESCITOTH accepisse memoratur. quanquam autem oues aut agnas noster Interpres vertit, & quidā pecudes ipsas fuisse putant, ratio tamen ipsa & doctorū sententia docet numerorum genus fuisse, cui fortassis agnæ signum impressum erat, vnde & nomen accepisse potuit, sicut à pecude Latini pecuniā dicunt. Illi verò, qui in monetarū genere hanc partem ponunt, non pluri quàm MEGHA æstimant. videtur autem nomen Arabicum esse, vt inter antiquissimos doctores nomine Ghakibæ scriptū legitur in hanc sententiam: Cùm in Arabia venissem, audiui, id quod nos MEGHAN dicimus, KESCITAH ab illa gēte vocari. Noster Interpres, si modò ouem aut agnam pro pecude ipsa dixit, secutus videtur Onkelosum Paraphrasten, qui in eadem significatione Chaldaicè interpretatus est HHORPHAN.

ZVZA מִנָּה

Quandoquidem non rara in his nostris Commentariis, & frequens in veterum libris metio fit ZVZIM; operæpretium facturi videmur, si de eo etiam genere, ea quæ magis probati possunt, dicamus: Atque nomē ipsū nobis nihil suppetiarum ad explicandum affert; quippe Chaldaicum, & nihil cum thematis Hebraei significatione commune, vt arbitramur, habens. fuisse autem argenteam monetam auctor est Helias in Thesbith radice 77, & in radice 77, eumq; quartam partem sicli esse dicit. idemq; Camhio affirmat. Apertè autē hanc rem indicat Chaldaeus paraphrastas, qui 1. Samuelis lib. cap. 9. pro quarta sicli parte ZVZA reddit: Camhio etiam in Ezechiel 45. 12. pondus drachmæ ait esse ZVZA; in lib. autem Misnaioth tract. de angulo cap. 8. parag. 7. definitur, victus annuus honestus homini pauperi ducentūm ZVZIM; quæ qui habeat, mendicare non possit, aliàs excommunicacionis penam ipso iure subiturus. Et in tractatu de primitiis, cap. 10. parag. 7. legimus decem ZVZIM ponderis Iudæi facere quinque ZZELAGHIM Galileos in pondere, vnde ZZELAGH Galileum didrachmum fuisse argumentamur. præterea tract. de Nezichim, cap. 4. parag. 8. quinquaginta & quinque ZVZIM facere dimidium MENAH.

DE MINAH מִנָּה הַקָּטָן

Minarum etſi antiquum fuisse nomen, & vsū accepimus, rationem tamen variam pro temporum & locorum oportunitatibus adnotauimus. Antiquitatem quidem omnino cōcedunt auctores, in lib. Misnaioth, tract. de Sebigith, cap. 1. parag. 2. in Comment. asserentes Moſis tempore minarum vsū fuisse. Sunt qui inter sacram & vulgarem distinguant, sacramq; vulgari duplo maiorem constituent, vt Camhio in Ezech. 45. 12. Est autem dicta MINAH vel MENAH vel MANEH (his enim modis pronuntiat) à numerando, quod numeris certis conficeretur, non solum pondere, quanquam & pondus certum habuerit, atque in aurificum vsū ponderis magis quàm numeri habebatur ratio. Idq; ex eo probatur, quod scriptum est, Salomonem fecisse trecentas peltas ex auro probato, trecentasq; auri minas vnā peltam vestuisse. 1. Reg. 10. 17. Dicta ergo videtur mina ex eo, quod certum nummorum numerum continens, faciliem ad numerandum rationem statueret, in magna summa. Quarta autem fuerit minarum æstimatio, productis ex antiqua lectione definitionibus, docebimus. In lib. Misnaioth tract. de angulo,

de angulo, cap. 8. parag. 7. & 1. legimus mina pondus denariorum centum fuisse, & denarios singulos sex MEGHOTH continere, & singula Meghoh sedecim granorū hordei communis pòdus habere. Idem etiam scribitur in tract. de Sebigith cap. 1. parag. 2. & tract. de decima secunda, cap. 4. par. 21. & tract. ca. 1. par. 7. 1. 2. & ca. 5. par. 8. dicitur valere centum ZVZIM, & tractatu de Nezichim cap. 4. parag. 8. atque in tractatu de Chethuboth, modò citato dicitur, Arras vxoribus, quæ vidua vel aliàs non virgines ducuntur, minæ valore taxari: Virginum verò arras ducentorum esse, videlicet ZVZIM, hoc est duas minas. De æstimatione quoque minæ eodem modo, quo diximus, agitur in lib. Misnaioth, tractatu de Hagigah, cap. 1. parag. 2. & de Ghediuth cap. 3. parag. 1. Comment.

Atque hoc pondere expensum fuisse, non solum argentum, sed aurum etiam, ex sacris libris docemur. Namque illa peltæ Salomonis tricenis minis auri munitæ sunt. Et Esdras narrat à ciuibus ad templi opus fuisse oblatas argenti minas quinquies mille. Esdræ cap. 2. vers. 69. Et à principibus familiarum argenti minas bis mille in thesaurū datas, legimus apud Nehemiam 7. 71. Fuisse etiam minam aream, legimus in lib. Misnaioth, de decima secunda, ca. 1. parag. 1. Verum apud Ezechielem magna cuiusdam minæ descriptionem reperimus, illis verbis: Viginti Geiah siclum faciunt: Porro viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli minam faciunt. ex quo colligitur; minam illam sexaginta siclis constituisse, hoc est drachmis ducentis & quadraginta. Illa verò diuisam fuisse in partes, quartam quæ quindecim siclos contineret, & tertiam, quæ viginti, & tertiam cū duodecima portione quæ viginti quinque siclis expenderetur. Ex harum autem partium collatione & opposicione variæ proportionēs in addendo & detrahendo pondere vel pretio confici poterant. Nam si viginti quinque ex altera lateræ parte quindecim opponantur, efficietur in altera sexta pars minæ, hoc est decem. Si opponantur viginti, efficietur duodecima pars minæ, videlicet quinque; si viginti quindecim opponamus, idem fiet. Rursus etiam in collationibus, hoc modo fit; Additis viginti quinque quindecim emergunt quadraginta, hoc est duæ tertie ex mina; coniunctis verò viginti & viginti quinque, fiunt duæ tertie & duodecima. Deinde viginti & quindecim efficiunt medium cum duodecima; quindecim verò repetita efficiunt mediam minam: viginti quinque repetita mediam cum sexta efficiunt. Atque hanc ab Ezechiele scriptam cum partibus suis, minam vulgarem fuisse, Camhio docet Ezech. cap. 45. 12. hanc verò duplam sacram appellari minam, ait. Idem etiam agnoscit antiquorum traditionem, qui dicunt minam communem fuisse viginti quinque siclorum, hoc est centum ZVZIM. Quod si illorum auctorum perpetua ratio est, Ezechielis locum interpretari hoc modo rectè possumus: Siclus erit obolorum viginti; mina erit viginti sicli, hoc est drachmæ centum & viginti, & quindecim pertinebunt ad minam: nam viginti erunt quatuor quintæ, & quindecim erunt tres quintæ partes ex mina vel media cum decima parte; atque ita compositis rationibus, vt superius docuimus, poterit partitio vsque ad decimas procurrere.

Fuit etiam pondus diuidiūm minæ, hoc est quinquaginta drachmarum pondere, quod PEREZ vocabatur, Misnaioth de angulo, cap. 8. parag. 7. & tract. de Gharubim cap. 1. parag. 2. Comment.

Chaldaus nonnunquam pro mina vertit suo idiomate LITRA. sic enim scriptum reliquit 1. Samuelis lib. facit LITRA vna aureos cētum Hebraicis. Idem 1. Reg. 1. 17. & in Ierem. 3. 9.

Nonnunquam Chaldaei expositores nomen SEKEL, id est Siclum interpretantur minam, vt Esd. 2. 69. & Nehem. 7. 70. Et idem annotat Camhio 2. Paralip. 9. 16. Refertur quoque ratio hæc in Misnaioth tract.

de Nezichim cap. 4. parag. 8. Atque hæcenus de antiquioribus nummis & monetis: iam verò deinceps de alio nummorum vel minus antiquo, vel minus constanti genere breuiter differemus.

ARGENTVM. אָרְגֵנְטִים

ARGENTI nomen nulla certa definitione positum pecuniam, vt apud Græcos olim, & apud Gallos hodie significat, vnde fit vt incertæ notationis sit, nisi numeralem aliquā adiunctam rationem habeat, vt tres vel quatuor, &c. Gen. 23. 9. vbi Latine legimus, Pecunia digna tradat eam mihi coram vobis; Hebraicè est, argento completo. Et paulò inferius, Dabo, inquit, pecuniam pro agro; Hebraicè dicitur, dabo argentum. Et appendit pecuniam, quam Ephron postulabat, appendit argentum. Et eodem libro cap. 43. vers. 22. Latine legimus: Sed & aliud attulimus argentum, vt emanus quæ nobis necessaria sunt. Verumenimverò, cū argento certus numerus adnotatur, varia etiam adhibetur æstimatio. Nam quæ 2. Samuelis 18. 17. scriptum est, Et dedissem tibi decem argenteos: quo loco Interpres Latinus Chaldaum paraphrasten secutus exposuit siclos. Et Camhio lib. Reg. 2. cap. 12. vers. 4. & 5. nomen argenti ita interpretatur, vt tres argenteos dimidium sicli faciat. Idem affirmat Comment. in Ierem. 32. 9. Sed communis & vulgata magis argenti ratio illa est, quam antiqui auctores in lib. Misnaioth describunt. ab illis enim traditum accepimus eam monetam, quæ argentum vocatur, quæque certum numerū admittit, tempore Moſis pòdus habuisse trecentorū & viginti granorum hordei. In templi verò secundi tempore, auctam fuisse vsque ad pondus trecentorum & octoginta quatuor granorum, atque eandē cum siclo rationem obtinuisse. hæc legimus in lib. Misnaioth, tract. de Bechoroth cap. 8. parag. 7.

DENARIVS דֵנָרִי

Denarium argenteum & aureū in vsu fuisse apud Iudæos, Helias in Thesbith docet, radice 777. Et Moſes Gerundenſis in Exodū pag. 72. col. 4. & Chaldaus paraphrastas 2. Reg. 5. 5. & Misnaioth de angulo cap. 8. parag. 1. & tract. de decima secunda cap. 1. parag. 1. & 5. & cap. 14. parag. 5. Valuit autem denarius sex MEGHOTH, hoc est grana hordei nonaginta sex, vt exponitur in lib. Misnaioth, tractatu de Sebughoth cap. 6. parag. 8. in Commentariis.

Deinde alium etiam denarium maiorem indicatum obseruauimus in lib. Misnaioth de decima secunda, cap. 2. parag. 5. & tractatu de Chethuboth cap. 5. parag. 1. vbi dicitur denarius argenteus esse quarta pars ZZELAGH, atque idem denarius diuidi solere in quatuor partes certis numismatis argenteis notatas. Idem describitur in iisdem libris tract. de Ghediuth, cap. 1. parag. 1. & de votis cap. 3. parag. 8. & de Nezichim cap. 4. parag. 8. & posteriori tract. de Nezichim, tract. 2. ca. 4. parag. 1. & de Gheruaioth cap. 4. parag. 7. Comment.

Hunc autem existimamus esse denarium diurnum, qui aqua rustica operæ merces fuisse, in Evangelio indicatur, Matth. 18. Ex iisdem verò tractatibus & locis, accepimus denariū aureum valuisse viginti quinque argenteos.

DRAKMON. דְרַקְמוֹן

Drakmon solidus nummus argenteus fuit sedecim granorum hordei, vnde Drakmon apud Græcos nomen accepisse arbitramur; quanquam non idem pondus sit vtriusque. Huius nomen Arabicum est Darhaam: describitur autem eius ratio in lib. Misnaioth, tract. de Chethuboth cap. 5. parag. 7.

Eiusdem ferè nominis vna tantum litera CH, in vicinam K est mutata, DARAKMON aureus nummus Esdræ & Nehemæ tempore, ad templi facta tecta paranda viritim oblatas, Esd. 2. 69. & Nehem. 7. 69.

Mine diuidium.

אָרְגֵנְטִים

Denarii partes quatuor.

Aureus numerus.

IZZAR אִזָּר ASSARION, ASSIS.

Peregrinum etiam & nominis & nummi genus fuit IZZAR æreum ut putamus, quod fuit valoris nonagesimæ sextæ partis ZELAGH. ut docemur in lib. Misna tract. de decima secunda cap. 3. parag. 1. & ca. 4. parag. 1. & tract. de Gittim. cap. 1. parag. 8. & tract. de Nezhichim cap. 8. parag. 1. Et in posteriori tract. de Nezhichim cap. 4. parag. 7. Et de GERVATIOH. cap. 4. parag. 1. Scribitur etiam duo IZZARIM facere pondium vnum. In eodem libro tract. de decima secunda cap. 4. parag. 7. & hoc pretio dicitur emi solere malogranata vndecim, vel ficus centum, ut legimus in Misnaioth de angulo cap. 8. parag. 8. in libro Midras VAIKRAH RABBA fit mentio huius IZZAR, sub æstimatione minoris monetæ, qualè grossum nunc vulgo dicimus; & in lib. Haruch. Atque hanc monetam in Euangelio significatam arbitramur, Matth. 10, 29. NOME duo passeres asse veniunt? Græcè legimus ἀσάριον eadem ferè voce cum IZZAR, cum littera aliis per duplex ss, aliis per zz pronuntietur, dum ad aliarum linguarum scripturam refertur.

PONDIVM ITALICVM. פונדיון איטליק

Inter externos nummos Pondium quoque Italicum in vsu receptum est, quod duobus AZZIRIM, hoc est assariis constabat: cuius mentio fit in lib. Misnaioth tract. de Chelaim ca. 17. parag. 2. Et de Nezhichim tract. 2. cap. 4. parag. n. & in Comment. de Ahaloth cap. 3. parag. 8. & tract. de angulo. cap. 8. parag. 8. in Comm. & in eodem capite, parag. 7. legimus duo vulgaria pauperiorum prandia emi solere pondio vno. Idque etiam exponitur in tract. de decima secunda cap. 4. parag. n. & tract. de Gharubim cap. 5. parag. 2. in Comment. Et tract. tertio de Nezhichim cap. 5. parag. 2.

AZZPER אִזָּפֶר MAZZPARIM מַזְפָּרִים

Asper moneta iam diu apud Orientales in vsu nomen, est vnius denarij valore, ut docemur lib. Misnaioth de decima secunda cap. 2. parag. 2. & in tract. de Ghediuth ca. 1. para. 1. dicitur esse nummus Græcus.

Est & aliud argenteæ monetæ genus MAZZPERIM olim dictum in plurali numero, quæ verè erat vigesima pars ZELAGH: estque idem illud, cuius hæctenus apud Turcas extat pondus, & nomen AZZPAR. Indicatur in lib. Misnaioth, tractatu de decima secunda cap. 2. parag. 2.

ADARCON. אדרקון

Medi nummi genus fuisse videtur quod apud Efdram legimus nomine ADARCONIM, ab interprete Latino Solidos redditum; Efd. 8, 27. cuius etiam mentio fit in lib. 2. Paralipom. cap. 29. vers. 7. In lib. Misnaioth, tractatu de Siclis cap. 2. parag. 7. definitur eius æstimatio duobus ZELAGHIM. quæ fuisse etiam dicitur antiqua.

AVRVM siue AVREVS. אורב אורי

Auri nomen, cum ad nummorum rationem significandam, addito numero vsurpatur; Siclorum pondere explicandum esse iam superius docuimus. Atque ita interpretati sumus locum Iud. 8, 26. Et fuit pondus eorū septingenti auri (ut noster Interpres rectè addidit) sicli. Idem etiã fentit Leui Gersonis filius, in illo loco, & 2. Reg. 5, 5. & 2. Paral. 9, 16. Quanquam Chaldaus paraphrastes denarios aureos vertit: idque non inconcinne fortassis in lib. 2. Reg. 5. Vbi ratio ex Damascenis monetis petèda videtur. In Hebraicis historiis, quæ Iosephi Gorionidis nomine inscriptæ sunt, legimus nomen ZAHVB, quod Latine aureum dicimus, definitum Philipporum siue Philippicorum nomine, quod regale numisma & celeberrimum fuisse etiam Horatius testatur; fit autem mentio huius, lib. 2. Historiarum Iosephi cap. 7.

Sunt prætercã alia nomina minùs celebria, in anti-

quis libris, sed quorum vsus vulgaris fuisse, & ex aliarum gentium linguis acceptus videri possit; cuius generis exempla sunt;

TEBAGH, quod dimidium siclum valebat, ut exponitur Misnaioth de Chelaim cap. 2. parag. 7.

HVRZZA, quod paraphrastes Chaldaus, apud Iof. cap. 24. KESSITA reddit.

TARPACHITH, ab auctore Haruch dictus nummus cum dimidio, cuius pòdus erat septuaginta & octo granorum hordei, ut habetur in lib. Misnaioth de Cheluboth, cap. 5. parag. 1.

TRIANA, nummus Traianicus in Haruch.

TARZZIT, cuius etiam in Haruch mentio fit.

LATER moneta genus, quod Stater nonnulli dicunt, Haruch.

LUMI in eodem Haruch sine æstimatione tamen certa legitur.

CHINAH est etiam nummi genus in Haruch.

CHVZAB moneta, quam Chozba cudendam curavit, ille fortassis, cuius mentio in Actis Apost. fit.

PESSVT solidus nummus in Haruch. Et apud Heliam Leuit. in radice פֶּשֶׁט

PELEZZ moneta genus non cusæ in Haruch: sed Chaldaeo paraphraste in Ezechiel cap. 4. & 37. Siclus est.

PVLAR nummus est quidam in Berefsith Rabba. cap. 22. 49. 71.

PARADIGMA vox Græca est, quæ exemplar significat: fuisse autem moneta probatissima genus hoc nomine appellatum legimus in Haruch.

NIKA } duo monetarum nomina in Har. scripta.

MELVHAH } duo monetarum nomina in Har. scripta.

GARMAN } monetarum nomina in Haruch.

HANITS } monetarum nomina in Haruch.

ZZAIENAK } monetarum nomina in Haruch.

SAPHAN siue SIPHNA Hadriani monetam fuisse tradit auctor Haruch.

KANTAR Iacorum lingua valet quatum DINAR: ut docet Gerundenfis in Comment. legis pag. 156. col. 1.

KONTRINAK Quatrinus est in Haruch.

DE CHICHAR. כִּיכָר

Maximi inter Hebræos ponderis nomen idemque antiquissimum est CHICHAR; pro quo Latini & Græci talentum plerumque vertebant. Sed quoniam Græcorum talètorum non vnam rationem, æstimationemque fuisse, ex eorum, qui de asse cõscripserunt, libris constat; nos nomen ipsum Hebraicum ita ut pronuntietur reddentes, rem ipsam ex auctorum læctione expendemus. Atque ex verbi quidem etymo nihil magnæ significationis ad interpretandũ afferre possumus, nisi dicamus Chichar fuisse ponderis speciem planam, & extensam placentæ instar. quippe in naturalium rerum nominibus Chichar planiciem significat, qualis in agro Sodomorum, inter montes erat: sapè enim hoc nomen ad eam rem indicandam vsurpatur.

Inuenimus autem in antiquis libris Chichar, pro pòdere absolute positum, ut in li. Misn. tract. de angulo, cap. 8. para. 1. Misnaioth de CHELAIM cap. 2. para. 2. Neque fuit ratio habita numeri, sed ponderis in Chichar, cuius pondus fuisse videtur ferè mille & octingentorum siclorum, hoc est nongentarum vnciarum: Namque Camhius & Leui Gersonides lib. 1. Samuelis ca. 17. affirmant tertiam partem Chichar fuisse ferè siclos sexcentos, siue id ferrum esset, siue aurum, siue quæcunque alia materia. Pratercã Camhius in lib. 2. Sam. 5, 8. & 1. Reg. cap. 9. & ca. 10. & c. 16. ait: Chichar auri esse sexcentum aureos, hoc est, ut exponere placet, tantã auri massam, quantam sexcenti sicli conficiunt: namq. hæc in pondere ferè triplo vincunt sexcetos argenti siclos, qui faciunt tertiam partè Chichar. hoc pòdere fuit aureum candelabrũ in deserto, Mosè procurante factum. Exo. 25, 28. & 37, 24. Omne aurum, quod expensum est in opere sanctuarij, & quod oblatum est in donariis

in donariis viginti nouem Chichar fuit, & septingentorum & triginta siclorum, ad mensuram sanctuarij. Ex quo loco manifestum est, verum pondus Chichar siue auri, siue aris illud sit, ad siclos sanctos, hoc est, argenteos iam explicatos referri debere. Namque septingenti & triginta siclorum pondus, etiam in auro pars Chichar esse indicatur. Bases sanctuarij ex centum argenti Chichar factæ sunt, singulis Chichar per bases singulas supputatis. Aris ad opus sanctuarij oblata sunt Chichar septuaginta duo millia & quadringenti amplius sicli. Et Hiram rex Tyri ad regem Salomonem in templi structuram misisse scribitur cõtum & viginti talenta auri. 1. Reg. 9, 14. Ex Ophir verò quadringentorum viginti Chichar pondus auri allatum Salomoni legimus. 1. Reg. 9, 28. Regina Saba centum & viginti Chichar auri Salomoni munus dedit, 1. Reg. 10, 10. & multa alia, quæ in libris Regum de talento dicuntur aureo, ad hanc rationem sunt reuocanda. Similiter & quæ de argenti talèto, in Latinis versionibus commemorantur, ut 1. Reg. 20, 39. Et Naaman Syrus decem Chicharim argenti & sex mille aureos, ad regem Israelis afferbat, dono daturus propheta, qui se curaret; ex qua pecunia Chichar Giezi per fratrem sibi postulauit, & duo accepit. Quanquam autem pòderis esset nomen Chichar, tamen in argenti siclis numeratis exsoluebatur; quia sicli certo pondere erant, & ex illis poterat certum Chichar constare: quam ob rem in illo loco dicitur Hebraicè, Numera eis Chichar argenti in sudario. 2. Reg. 5, 21. Et Menahem dabat Phul mille Chichar argenti, ut esset ei auxilium, & firmaret regnum eius. 2. Reg. 15, 19. Et rex Assyriorum imperatrix Ezechia regi Iudæ trecenta Chichar argenti, & triginta Chichar auri. 2. Reg. 18, 14. Et Pharaonem Necho centum Chichar argenti & Chichar auri multam terre imposuisse legimus 2. Reg. 23, 33. Coronam auream Dauid in Rabba inuenit, cuius pondus erat Chichar auri. 1. Paralip. 20, 2. Dauid ad domum Domini edificandam filio Salomoni ex testamento reliquit auri Chichar centum millia & argenti mille millia. 2. Paral. 22, 14. Et inducendis auro parietibus adscripsit idem tria millia Chicharim auri, & septem millia argenti. Principes verò, & diuites viri Israel ex spontaneis donatijs, ad idem opus obtulerunt auri quinque mille Chichar, & Adarchonim (de quibus iam diximus) Ribbo, hoc est decem millia & argenti Chichar decem millia, & aris Ribbo. & octo millia Chichar ibidem cap. 29. Amasias Iudæ rex, centum millia robustorum ex Israel centum talentis argenti conduxit. Efdras sacerdotibus, quibus templi facta tecta curanda commiserat, argenti Chichar sexcenta & quinquaginta, & auri centum Chichar appendit. Efd. 8, 24. Aman Assuero regi decies mille Chichar argenti proponebat causa perdendorum Iudæorum. Efd. 3, 9. Et quantum ex attenta verborum atque rerum consideratione coniecere possumus, arbitramur olim in vsu fuisse apud Israelitas & fortassis apud alias Orientis nationes, aurum & argentum rude incertæ formæ ac magnitudinis in tortæ siue placentæ panis speciem constatum, ad opera deinde faciendã, vel ad cudendas monetas in thesauris adseruari; ut & illa omnia

eiusdem ferè ponderis fuisse, quantum videlicet à nobis est indicatum; ita metallum ipsum melius in oportunos vsus conferuabatur, & minori molestia asportari poterat, & commodius enumerari aut expendi. Itaque ex hac forma nomen esse acceptũ existimamus: namque huiusmodi ex alijs rerum naturis vel forma translatis verbis, artificiorum verba etiam vsurpari solent. sic enim Latini auri argentiq.ue massam dicunt, & aris etiam. Hispani ceram expressis fauis in certa vasa infusam, certaque forma duratã, panem ceræ vocant. Sic etiam Hebræi metalla in panis pressioris formam confata, Chichar vocabant: atq. ita legimus in Zachariæ visionibus, plumbi Chichar in os mulieris sedentis in medio amphora: fuisse coniectum Zach. 5, 7. Namque, ut diximus, Chichar præterquam quòd loca plana & depressa significat, nomen etiam est panis in tortæ formam subacti & cocti, pro quo Interpres noster propè semper tortam Latine reddit, ut lib. 1. Samuel. 2, 36. Futurum est autem, ut quicumque remanserit in domo tua, veniat ut oretur pro eo, & offerat nummum argenteum & tortam panis. Et Samuel Sauli prædicit obuiam fore tres viros, ex quibus vnus tortas panis tres ferret. 1. Samuel. 10, 4. Et Gedeon à vitis Sochoth tortas bellatorum victum postulabat. Et Salomon in templi decoratione populo virum distribuit singulas tortas panis & partes carnis bubula. 1. Paralip. 16, 3. Et Jeremie in carcere, aeterno iussu regis, in singulos dies dabatur torta panis. Jerem. 37, 20. Ex quibus locis etiam magnitudo Chichar, et si quis cognosci potest: erat enim tantum panis, quantum far, esset viro aut mulieri ad cibum diurnum, præter obsonia & pulmenta. Ad hanc etiam formam tortæ ceræ aut ficus olim simul coactæ Chichar sicuum vel caricorum dicebatur, ut habemus in lib. Misnaioth tract. de Chelaim cap. 2. parag. 2. Et de rationibus & pòdere Chichar, etiam legimus in iisdem libris, tract. de Gharubim cap. 2. parag. 2. in Comm.

Atque hæc certã nobis de pondere illo Hebræis solemnè dici possunt: cetera autem nomina, quæ nobis obseruare cõtigit; peregrina sunt, vna cum rebus ipsarumque illustria, ex quibus nonnulla sustinemus.

Est DARHAM Ægyptium pondus granorum hordei sexaginta vnius ex definitione Misnaioth de Gheduth cap. 1. parag. 2. Comment.

TARTIMAR erat dimidiã minæ pondus, quo carnes in macello appendebantur, ut traditur lib. Mis. de Sanhedrin cap. 8. parag. 2.

LITRA libram interpretatur Helias Leuita in radice טלע Et in libro inscripto Verba dierum Israel pag. 47. col. 4. & pag. 51. col. 1. Et eadem dicitur Mina in lib. Berefsith Rabba, cap. 10, 23. 65. Et apud Camhiũ. 1. Samuel. 25. Et in eodem loco ita vocatur à Chaldaeo paraphraste.

KANTORIN sunt talenta in lib. Helia Thesbithe in radice קנטורין טלע & קמיליא

KAMILIA vnciam vocat auctores Berefsith Rabba cap. 8. in fine.

Hæc de omni ponderum & mensurarum ratione in vniuersum exponenda obseruabamus Antverpiæ 4. Cal. Augusti. 1571.

Libros de Ponderibus & Mensuris, ac Nummis sacris, à doctissimo Doctore Benedicto Aria Montano conscriptos, legi & perspexi, dignissimosque impressione & lectu iudicavi, utpote nihil habentes, quod vel pietatem, vel bonos mores offendat. Ita ego Reynerus Brakei S. Theologiae Licentiatus & Canonicus Cathedralis Ecclesiæ Antverpiensis.

Et nos probamus iudicium antedicti Domini Visitatoris BRAKEL qui est vnus collegij nostri Cenforij, FRANCIS SONNIUS.

